

Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego

**Prognoza oddziaływania na środowisko
Regionalnego Programu Operacyjnego
Województwa Kujawsko-Pomorskiego
na lata 2007 - 2013**

Toruń, lipiec 2006 r.

Biuro Ekspertyz Ekologicznych „EKO-OPINIA”

Mała Nieszawka ul. Słoneczna 2
87-103 Toruń 5, tel. 056 678-71-22

Autorzy opracowania:

mgr Szczepan Burak
mgr Sławomir Flanz
dr Zbigniew Jabłoński
mgr Wiesław Tomaszewski

konsultacja: dr hab. Andrzej Przystalski, prof. UMK

Spis treści:

1. WSTĘP
 - 1.1 Podstawa formalna opracowania
 - 1.2 Zakres merytoryczny prognozy
 - 1.3 Zastosowane metody oceny
 - 1.4 Wykorzystane materiały
2. CHARAKTERYSTYKA PROJEKTU RPO
 - 2.1 Zawartość
 - 2.2 Powiązanie z innymi dokumentami
 - 2.3 Główne cele
 - 2.4 Analiza i ocena projektu RPO z punktu widzenia celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym i krajowym
3. ANALIZA STANU ŚRODOWISKA NA TERENIE WOJEWÓDZTWA
 - 3.1 Analiza i ocena aktualnego stanu środowiska oraz potencjalnych jego zmian w przypadku braku realizacji celów zawartych w projekcie RPO
 - 3.2 Analiza i ocena stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem, które może prowadzić do trwałych przekształceń środowiska
 - 3.3 Analiza i ocena istotnych problemów środowiska, w szczególności dotyczących obszarów chronionych i wymagających ochrony
4. ANALIZA I OCENA PRZEWIDYWANYCH ZNACZĄCYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO I ZABYTKI ZWIĄZANYCH Z REALIZACJĄ USTALEŃ RPO
 - 4.1 Rodzaj i skala przewidywanych oddziaływań
 - 4.2 Ekologiczne efekty realizacji RPO
 - 4.3 Przewidywane zmiany i przekształcenia w środowisku przyrodniczym
 - 4.4 Wpływ realizacji RPO na obszary chronione, w tym objęte siecią NATURA 2000
 - 4.5 Wpływ realizacji RPO na środowisko kulturowe (zabytki)
 - 4.6 Informacje nt. możliwych transgranicznych oddziaływań na środowisko
5. OCENA PROJEKTU RPO Z PUNKTU WIDZENIA WPŁYWU NA ŚRODOWISKO
 - 5.1 Ocena rozwiązań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektu RPO
 - 5.2 Propozycje rozwiązań alternatywnych w stosunku do przewidywanych w projekcie wraz z uzasadnieniem ich wyboru
6. UWAGI I WNIOSKI KOŃCOWE
 - 6.1 Wnioski i zalecenia dot. realizacji RPO
 - 6.2 Propozycje dot. monitorowania zmian w środowisku
7. STRESZCZENIE

1. WSTĘP

1.1 Podstawa opracowania, cel sprzedzenia prognozy

Prognoza oddziaływania na środowisko jest jednym z podstawowych dokumentów niezbędnych w procedurze postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko planów i programów przewidzianego w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U.nr 62, poz.627, z późniejszymi zmianami). Zgodnie z przywołaną ustawą (art. 41) organ administracji opracowujący projekty polityk, strategii, planów lub programów sporządza prognozę oddziaływania na środowisko, której zadaniem jest ocena środowiskowych skutków realizacji przewidzianych programem zamierzeń.

Prognozę oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 sporządzono na podstawie wstępnego projektu RPO – wersja IV zatwierdzonego przez Zarząd Województwa w dniu 29.06.2006 r.

1.2 Zakres merytoryczny prognozy

Zakres prognozy odpowiada wymogom ustawy – Prawo ochrony środowiska elementy oraz uwzględnia elementy zawarte w specyfikacji istotnych warunków zamówienia. W skład opracowania wchodzi:

- Informacje o zawartości, głównych celach Regionalnego Programu Operacyjnego województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2007-2013 oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami o charakterze programów, planów i strategii odnoszącymi się do terenu województwa,
- Analizę i ocenę stanu środowiska na terenie województwa oraz potencjalnych zmian tego stanu w przypadku braku realizacji RPO,
- Analizę i ocenę stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem,
- Określenie, analizę i ocenę istotnych problemów ochrony środowiska, w szczególności dotyczących obszarów chronionych,
- Analizę i ocenę projektu RPO z punktu widzenia celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym i krajowym,
- Analizę i ocenę przewidywanych znaczących oddziaływań projektu RPO na środowisko przyrodnicze i kulturowe (zabytki) oraz zdrowie ludzi, w tym

oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe,

- Analizę rozwiązań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji ustaleń RPO,
- Propozycje rozwiązań alternatywnych w stosunku do proponowanych w projekcie RPO, wraz z uzasadnieniem wyboru,
- Informacje o metodach zastosowanych przy sporządzeniu prognozy,
- Informacje o przewidywanych metodach analizy i oceny realizacji RPO (monitoring),
- Informację na temat możliwości oddziaływań transgranicznych
- Streszczenie w języku niespecjalistycznym.

W zakresie Prognozy uwzględniono ponadto uwagi zgłoszone do projektu RPO przez:

- Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego (pismo z dnia 02.11.2005 r. znak: WSiR-II-IF/6610-4-298/05) – *Prognoza powinna wykorzystać jako bazę prognozę oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020*”, z uwzględnieniem aktualnego stanu prawnego prawa miejscowego i wydanych decyzji środowiskowych. Ponadto wskazanym jest uwzględnienie dodatkowych wymagań wynikających ze zmiany przepisów, w tym szczególnie art.41 ust.2 pkt 6 i ust.2a ustawy –*Prawo ochrony środowiska*,
- Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy, pismo z dnia 03.11.2005 r. (znak: N.NZ-400-Ró-10/890-14611/05) – *Prognoza powinna obejmować zagadnienia wynikające z art. 41 ust.2 ustawy Prawo ochrony środowiska i odnosić się również do wpływu projektu programu na zdrowie ludzi*,

oraz pozarządowe organizacje ekologiczne:

- Klubu Przyrodników ze Świebodzina (pisma z dnia 29.05.2006 r. i 06.06.2006 r.), dotyczących szczególnie obszarów chronionych i przewidzianych do ochrony w ramach sieci NATURA 2000, na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

1.3 Zastosowane metody oceny

Prognoza oddziaływana na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 została sporządzona do wstępnego projektu (wersja IV), przyjętego przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 29 czerwca 2006 r.

Prognoza jest podstawowym dokumentem sporządzanym w ramach procedury postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji planów i programów. Zgodnie z wymogami ustawy – Prawo ochrony środowiska, a także odpowiednimi przepisami prawa Unii Europejskiej (Dyrektywa 2001/42/WE i 2003/4/WE) prognozę oddziaływania na środowisko projektów polityk, strategii, planów lub programów sporządza się w formie raportu zawierającego podstawowe elementy oceny strategicznej. W prognozie takiej ocenia się, poza elementami wyszczególnionymi w p-kcie 1.2, także skutki społeczne wdrożenia Programu.

Prognozę oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego sporządzono przy zastosowaniu metod opisowych dotyczących charakterystyki istniejącego stanu zasobów środowiska ze szczególnym uwzględnieniem przewidywanych znaczących oddziaływań oraz obszarów prawnie chronionych. Ponadto w prognozie uwzględniono informacje zawarte w prognozach oddziaływania na środowisko sporządzonych dla przyjętych dokumentów powiązanych z projektem dokumentu, w tym dla Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, dla Planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz Planu gospodarki odpadami województwa.

Oceny oddziaływań na poszczególne komponenty oraz środowisko jako całości oraz analiz jakościowych oparto na dostępnych danych państwowego monitoringu środowiska oraz identyfikacji i wartościowaniu skutków przewidywanych zmian w środowisku z zastosowaniem metod sieciowych i macierzy oddziaływań. W Prognozie wykorzystano ponadto podstawy metodyczne zawarte w opracowaniu *Podstawy metodyczne sporządzania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko dla potrzeb planowania przestrzennego*, oprac. Instytutu Rozwoju Miast, Kraków, 2002 r.

Ze względu na brak listy kluczowych przedsięwzięć, które będą realizowane w ramach Programu nie było możliwości odniesienia do konkretnych inwestycji, a jedynie do opisów poszczególnych priorytetów oraz uzasadnień ich wyboru.

1.4 Wykorzystane materiały

Prognoza odnosi się do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 – wstępnego projektu (wersja IV) przyjętego przez Zarząd Województwa w dniu 29.06.2006 r. Z uwagi na to, że RPO jest elementem Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020, w opracowaniu wykorzystano prognozę oddziaływania na środowisko sporządzoną do tego dokumentu strategicznego (*Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2020, WBPP Włocławek, 2005 r.*).

Wykaz materiałów i opracowań wykorzystanych w toku prac nad prognozą zawiera poniższe zestawienie:

- Szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego ustanowiony Decyzją nr 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w dniu 22 lipca 2002 r.
- Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, Rada Ministrów, Warszawa, 2002 r.,
- Program Wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002-2010, Rada Ministrów, Warszawa, 2002 r.,
- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych, Warszawa 2003 r., z aktualizującymi załącznikami,
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313),
- Aktualizacja Shadow List obszarów siedliskowych Natura 2000 w Polsce. Aneks do raportu na temat reprezentatywnego ujęcia gatunków i siedlisk przyrodniczych z Dyrektywy Siedliskowej, Klub Przyrodników, PTOPI Salamandra, WWF, 2006,
- Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2007-2020, przyjęta przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 12 grudnia 2005 r. uchwałą nr XLI/586/05,
- Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007–2020, WBPP Włocławek, 2005 r.
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko - Pomorskiego przyjęty przez Sejmik Województwa w dniu 26 czerwca 2003 r. uchwałą nr XI/135/2003,

- Program Ochrony Środowiska z Planem Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko – Pomorskiego, uchwalony przez Sejmik Województwa w dniu 17 listopada 2003 r. uchwałą nr XV/180/2003,
- Strategia Rozwoju Transportu do roku 2015 w Województwie Kujawsko-Pomorskim, przyjęta przez Sejmik Województwa w dniu 6 lutego 2006 r. uchwałą nr XLIII/624/2006,
- Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko – Pomorskiego, przyjęta przez Sejmik Województwa w dniu 31 sierpnia 2004 r. uchwałą nr XXV/303/2004,
- Informacja o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego w 2005 r., WIOŚ Bydgoszcz 2006,
- Raporty o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego, Biblioteka Monitoringu Środowiska, WIOŚ Bydgoszcz, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005 r.,
- Raport o stanie przyrody województwa kujawsko-pomorskiego, stan na dzień 30 kwietnia 2004 r., Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Wojewódzki Konserwator Przyrody; Bydgoszcz 2004.
- Województwo kujawsko-pomorskie. Obszary chronione. Mapa 1:250 000, Wydział Ochrony Środowiska, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Bydgoszcz 2001,
- Program zwiększania lesistości i zadrzewień w latach 2001-2020, Wojewoda Kujawsko-Pomorski, Bydgoszcz, 2001 r.
- Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Toruniu, 2003 r.,
- Program dla Wisły i jej dorzecza na lata 2000-2020 – projekt, Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku, 2003r.
- Monitoring i wybrane zagadnienia realizacji Programu Ochrony Środowiska z Planem Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Urząd Marszałkowski w Toruniu, 2005 r.
- Dane i materiały Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu.

2. CHARATERYSTYKA PROJEKTU RPO

2.1 Zawartość projektu

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 jest elementem realizacji Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2020, w zakresie polityki wzrostu konkurencyjności i wyrównywania szans rozwojowych. Zgodnie z Ustawą o Narodowym Planie Rozwoju z dnia 20 kwietnia 2004 r. (Dz. U. nr 116, z dnia 24 maja 2004, poz. 1206) podmiotem sporządzającym projekt RPO jest Zarząd Województwa.

Prezentowany projekt programu składa się z 6 wyraźnie tematyczne odrębnych rozdziałów. W wersji ostatecznej program będzie posiadał załączniki, listę projektów kluczowych oraz prognozę oddziaływania na środowisko.

Projekt programu otwiera wprowadzenie (**rozdział 1**) zwięźle informujące o jego genezie, założonej funkcji, celu głównym, źródłach jego budżetu, informuje o obszarze, na którym będzie realizowany i podmiocie odpowiedzialnym za jego realizację. **Rozdział 2** „Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa” oprócz tekstu, zawiera 8 rysunków-map i 14 tabel z danymi statystycznymi wzbogacającymi opis. Składa się on z 3 części: opisu sytuacji regionu, jej syntetycznej oceny oraz informacji o efektach nakładów finansowych (publicznych) wydatkowanych w województwie w okresie 1999 - 2005. W opisie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa przyjęto konwencję podkreślania tych jej aspektów, które ocenia się jako niekorzystne i które wymagają interwencji o charakterze rozwojowym lub naprawczym. Tylko we wstępie do tego rozdziału, w którym region porównywany jest na tle kraju, podkreślane są dotychczasowe pozytywy jego rozwoju.

Problematyka środowiska przyrodniczego w tej części projektu programu występuje w trzech ujęciach: przy omawianiu stanu zagospodarowania regionu w infrastrukturę, przy jego ocenie jako przyrodniczego uwarunkowania gospodarki rolnej w województwie, przy wskazywaniu jego walorów jako wyznaczników atrakcyjności turystycznej, przy wskazywaniu na jego zasoby dla rozwoju rekreacji i turystyki oraz przy prezentacji zasobów naturalnych regionu jako takich. W opisie regionu uwzględniono osobno jego dziedzictwo kulturowe, do którego nawiązuje się także w opisie turystyki i regionalnego systemu osadniczego.

Oceny obecnej sytuacji województwa dokonano poprzez wyróżnienie jego silnych i słabych stron, wskazanie szans i zagrożeń rozwoju (wymiaru analizy SWOT) w 4 sferach tematycznych (zestawione w tabelach). Komponenty środowiska przyrodniczego i

dziedzictwa kulturowego zostały poddane ocenie w 3 sferach: sytuacja makroekonomiczna, innowacyjność i inne uwarunkowania, sferze infrastruktura, aspekty przestrzenne i środowisko oraz sferze rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa. Nie oceniano ich w sferze dotyczącej zasobów ludzkich.

Informacja o skali i efektach nakładów finansowych (publicznych) wydatkowanych w województwie w okresie poprzedzającym realizację RPO obejmuje także nakłady wydatkowane na ochronę środowiska. Podane są konkretne kwoty pozyskane z: Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, funduszy przedakcesyjnych Unii Europejskiej: PHARE, SAPARD i ISPA, Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich, Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich i ZPORR, wydatkowane na inwestycje dotyczące bezpośrednio infrastruktury chroniącej środowisko przyrodnicze tak komunalnej jak i produkcyjnej.

Rozdział 3 projektu programu prezentuje jego strategię. Podstawą dla ustalenia strategii rozwoju programu była zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020. Jej celem jest poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Cel strategii rozwoju regionu znajduje odbicie w strategii programu operacyjnego, którym jest poprawa konkurencyjności województwa oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej jego obszaru. Wśród 5 strategicznych celów szczegółowych programu są: poprawa stanu środowiska przyrodniczego, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym a także poprawa infrastruktury technicznej i społecznej regionu.

Strategia programu operacyjnego zakłada działania ukierunkowane w szczególności na poprawę jego konkurencyjności społecznej i gospodarczej, ale zakłada, że wśród nich konieczne są działania ukierunkowane na poprawę stanu środowiska przyrodniczego, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym. Wynika to z przekonania, że dobry stan środowiska przyrodniczego, atrakcyjność jego walorów przyrodniczych, winny stać się jednym z głównych, pozytywnych elementów wizerunku regionu.

Rozdział 4 projektu programu prezentuje opis jego priorytetów, czyli głównych kierunków działań, mających umożliwić osiągnięcie w planowanym czasie zamierzonych celów rozwoju społeczno-gospodarczego województwa kujawsko-pomorskiego. Projekt

programu zawiera 6 priorytetów, głównych kierunków działań oraz priorytet techniczny, zawierający działania związane bezpośrednio z jego wdrażaniem (realizacją).

Priorytet 1 **„Rozwój infrastruktury technicznej”** zamierzone działania ukierunkowuje na poprawę zagospodarowania regionu w infrastrukturę techniczną, przede wszystkim związaną z transportem (drogowym, kolejowym, lotniczym, żegluga śródlądową), ale również w ograniczonym stopniu w infrastrukturę energetyczną (elektryczną, gazową), a także wyposażenie w tę infrastrukturę terenów inwestycyjnych ważnych dla rozwoju regionu. Spodziewane efekty jego realizacji zakładają: zwiększenie spójności wewnętrznej regionu i lepszą jego dostępność zewnętrzną, polepszenie stanu technicznego dróg, poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego, wzrost inwestycji kreujących nowe miejsca pracy, podwyższenie jakości systemu energetycznego na obszarach wiejskich.

Priorytet 2 **„Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska”** skupia działania zamierzone na poprawę jakości środowiska przyrodniczego, racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych oraz kształtowanie i ochronę najcenniejszych obszarów dla polepszenia warunków życia mieszkańców, stanowienia korzystnych warunków dla rozwoju gospodarki. Spodziewane efekty realizacji działań zamierzonych w ramach tego priorytetu to: poprawa stanu środowiska regionu (wód, gleby, powietrza, środowiska akustycznego), zmniejszenie zagrożeń naturalnych, przede wszystkim zagrożeń powodziami w dolinach rzek i suszą na terenach użytków rolnych, zwiększenie udziału energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych, ograniczenia niekorzystnych oddziaływań przedsiębiorstw, aktywności gospodarczej na środowisko.

Priorytet 3 **„Rozwój infrastruktury społecznej”** proponuje działania ukierunkowane na poprawę jakości i dostępności usług społecznych w następstwie inwestycji w infrastrukturę społeczną. Zakłada się, że realizacja działań w ramach tego priorytetu zaowocuje lepszą jakością świadczonych usług, zwłaszcza w sferze usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, usług turystycznych.

Priorytet 4 **„Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego”** zawiera działania ukierunkowane na zapewnienie powszechnego dostępu do szerokopasmowej sieci informatycznej, światowych zasobów informacji, usług dostępnych za pośrednictwem sieci. Wśród spodziewanych efektów realizacji tego priorytetu wymieniane są: wyposażenie regionu w infrastrukturę telekomunikacyjną zapewniającą jego pełną łączność ze światem (za pośrednictwem internetu), rozwój usług publicznych świadczonych za pośrednictwem sieci, rozwój działalności gospodarczych wykorzystujących sieć szerokopasmową.

Priorytet 5 „**Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw**” ukierunkowany jest na tworzenie warunków wzrostu ich konkurencyjności. Jego realizacja winna skutkować: wzrostem liczby podmiotów gospodarczych i zatrudnienia, rozwojem środowiska biznesu w miastach powiatowych województwa, modernizacją procesów technologicznych, struktur organizacyjnych i systemów zarządzania w przedsiębiorstwach, większym wkładem regionalnego sektora badań naukowych w rozwój gospodarki, powiększeniem oferty markowych towarów i usług.

Priorytet 6 „**Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy**” skupia działania ukierunkowane na odnowę społeczno-gospodarczą zdegradowanych części miast i innych obszarów, jak terenów poprzemysłowych i powojkowych. Oczekuje się, że działania w ramach tego priorytetu zahamują postęp degradacji społeczno-gospodarczej, urbanistyczno-architektonicznej i dewastacji środowiska przyrodniczego terenów, na których tego rodzaju procesy występują. Planowa rewitalizacja zdegradowanych terenów winna je ożywiać gospodarczo, poprawiać warunki życia ludności, zwiększać ich atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną.

Priorytet 7 „**Pomoc techniczna**” skupia działania ukierunkowane na zapewnienie sprawnej i efektywnej realizacji RPO, w tym zorganizowanie odnośnych struktur instytucjonalnych, informowanie i promocję programu.

Rozdział 5 projektu programu zawiera szacowany plan finansowy. Wersja 4 projektu, zakłada budżet w wielkości 1256 mln Euro, w tym środki publiczne UE w wielkości 930,8 mln Euro, wkład budżetu państwa 35,9 mln Euro, wkład jednostek samorządu terytorialnego 114,2 mln Euro, środki prywatne 161,5 mln Euro oraz inne w wielkości 14,1 mln euro. Struktura budżetu według priorytetów odzwierciedla w głównej mierze limity kierunkowe dla RPO ustanowione przez Ministra Rozwoju Regionalnego z punktu widzenia zobowiązań naszego kraju w realizację celów Strategii Lizbońskiej.

Rozdział 6 opisuje wstępną koncepcję systemu zarządzania i wdrażania RPO. Wstępny charakter tego rozdziału wynika głównie z faktu, że proponowane rozwiązania nie mają formalnej podstawy w obowiązujących aktach prawnych.

Ostatnią częścią programu będą **załączniki**, możliwe są następujące: indykatywna lista dużych projektów, indykatywna lista programów pomocy publicznej, ocena programu przed rozpoczęciem jego realizacji wraz z oceną spodziewanego efektu makroekonomicznego, prognoza przewidywanego wpływu programu na środowisko, sprawozdanie z przeprowadzonych konsultacji społecznych. Z istoty tych załączników

wynika, że mogą być one sporządzone po ustaleniu względnie finalnego kształtu projektu programu, bądź są sporządzane przez inne podmioty jak np. programy pomocy publicznej, które przygotowuje rząd. Według informacji od zespołu autorskiego w RPO województwa kujawsko-pomorskiego nie przewiduje się (na obecnym etapie) listy dużych projektów (major projects) w rozumieniu rozporządzenia ogólnego dotyczącego funduszy strukturalnych.

2.2. Analizowane warianty, etapy kształtowania się programu

Zgodnie z informacją uzyskaną od zespołu autorskiego, metodologia sporządzania projektu regionalnego programu operacyjnego nie zakłada sporządzania jego wariantów. Ich odpowiednikami są kolejne jego wersje, kształtowane w toku konsultacji społecznych, realizujących jedną z głównych zasad programowania przyjętych w Unii Europejskiej – zasadę partnerstwa.

Projekt programu będący podstawą oceny przewidywanego jego wpływu na środowisko jest czwartą wersją RPO, uchwaloną przez Zarząd Województwa jako organ przygotowujący program, w dniu 29 czerwca 2006 r..

Wersja 1 programu, jego wstępny projekt sporządzony w 2005 r., przyjęty przez Zarząd Województwa w dniu 26 października 2005 r. i skierowany do konsultacji społecznych. W toku konsultacji społecznych w ramach, których dokonano prezentacji programu m.in. we wszystkich miastach powiatowych województwa, a także w następstwie zmiany sposobu jego finansowania funduszami strukturalnymi, program został istotnie zmieniony.

W następstwie wprowadzonych zmian opracowano jego projekt w wersji 2, przyjęty przez Zarząd Województwa w dniu 2 marca 2006 r. Projekt wersji 2 był przekazany Wojewodzie Kujawsko-Pomorskiemu dla wydania opinii nt. zgodności zapisów Wstępnego Programu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia i innymi strategiami rządowymi. Program uzyskał pozytywną opinię Wojewody Kujawsko-Pomorskiego w założonym jej zakresie. (pismo Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 23 marca 2006 r. BZFE.VI.0713-1/06).

W toku dalszych konsultacji z zainteresowanymi środowiskami, a także po uwzględnieniu nowych wytycznych do programu przekazanych przez Ministra Rozwoju Regionalnego, w tym limitów dla wykonania przez program celów Strategii Lizbońskiej,

uksztaltowała się kolejna, 3 wersja wstępnego projektu, przyjęta przez Zarząd Województwa w dniu 25 maja 2006 r.

Wersja 3 była przedmiotem konsultacji projektu programu z Ministrem Rozwoju Regionalnego. Wnioski z tej konsultacji, a także postulaty z kolejnych konsultacji z zainteresowanymi środowiskami, są uwzględnione w wersji 4 przyjętej przez Zarząd Województwa w dniu 29 czerwca 2006 r.

2.3. Cele regionalnego programu operacyjnego

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 przygotowywany jest jako podstawowy instrument rozwoju tego obszaru, jakim będzie dysponował jego samorząd. Program ma realizować zaktualizowaną w grudniu 2004 r. strategię rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, co jest wyraźnie czytelne w jego strategii. Cele rozwoju przyjęte w strategii programu są prawie takie same jak cele strategii rozwoju województwa. ***Cel główny obu strategii to poprawa konkurencyjności województwa w jego aspekcie gospodarczo-społecznym. Cel główny programu, zakłada także poprawę spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa.***

Program zakłada także realizację 5 celów szczegółowych. Wynikają one ze strategii rozwoju województwa, ale również z konieczności uwzględniania celów rozwojowych Unii Europejskiej zapisanych w: Polityce spójności wspierającej wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Strategiczne Wytyczne Wspólnotowe 2007-2013), w Strategii Lizbońskiej, Strategii Goeteborskiej.

Cel szczegółowy programu ***Poprawa infrastruktury technicznej i społecznej regionu*** to cel zakładający działania, których realizacja istotnie poprawi stan jego infrastrukturalnego zagospodarowania, a tym samym stanie się on obszarem atrakcyjnym dla aktywności gospodarczej, lokalizacji w nim inwestycji dających nowe miejsca pracy, stanie się on obszarem atrakcyjnym dla zamieszkania, dla przyjazdów turystycznych. Jest to cel bezpośrednio nawiązujący do celów polityki spójności UE.

Następny cel szczegółowy to ***Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym.*** Działania realizujące ten cel winny poprawiać stan środowiska, głównie poprzez redukcję obecnie niekorzystnych oddziaływań na to środowisko, ale również umożliwiać, w większym stopniu niż obecnie, wykorzystywanie jego zasobów i walorów dla rozwoju gospodarki. Działania realizujące powyższy cel mają być wyraźnie zorientowane zarówno na ograniczanie

negatywnych wpływów osadnictwa i działalności gospodarczej na środowisko jak i racjonalne, lepsze jego wykorzystanie dla tworzenia nowych miejsc pracy.

Cel szczegółowy ***Zwiększenie zdolności regionu do stosowania technik informacyjnych i komunikacyjnych (ICT)***, zakłada działania, które umożliwią mieszkańcom kujawsko-pomorskiego stać się społeczeństwem informacyjnym.

Cel szczegółowy ***Zwiększenie konkurencyjności gospodarki regionu*** zakłada działania, w następstwie realizacji których wzrośnie przedsiębiorczość mieszkańców województwa, zwiększy poziom innowacyjności przedsiębiorstw, zaangażowanie sektora badań i wdrożeń naukowych w rozwój gospodarki, zwiększy się regionalna oferta markowych towarów i usług.

Cel szczegółowy ***Ożywienie społeczno-gospodarcze obszarów zdegradowanych*** zakłada działania, których wykonanie winno skutkować odnową zabudowy miejskiej, zwłaszcza zabytkowej, przywróceniem jej walorów architektonicznych z jednoczesną adaptacją do nowych funkcji społecznych i gospodarczych, poprawą standardów życia w niektórych osiedlach mieszkaniowych budownictwa wielkopłytowego, ożywieniem społecznym i gospodarczym obszarów, których dotychczasowa forma użytkowania została zakończona i które należy przystosować do nowych funkcji, jak. np. byłych terenów przemysłowych i wojskowych.

Zakresy działań dla realizacji celów programu wyznaczane są przy uwzględnieniu odnośnych działań w programach sektorowych, w szczególności Programu Operacyjnego **Infrastruktura i Środowisko**, a także Programu Operacyjnego **Rozwój Rolnictwa i Obszarów Wiejskich**. Wymienione programy horyzontalne w skali kraju oferują komplementarne działania, zwłaszcza w odniesieniu do środowiska przyrodniczego.

2.4. Powiązanie z innymi dokumentami

Jak już wspomniano wyżej, Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 nawiązuje bezpośrednio do strategii rozwoju województwa jak i dokumentów strategicznych obowiązujących na szczeblu krajowym. Poprzez ścisłe powiązanie ze zaktualizowaną strategią rozwoju województwa, program pośrednio uwzględnia i jest generalnie zgodny z założeniami podstawowych opracowań strategicznych poziomu krajowego, zwłaszcza strategii i polityk sektorowych powstałych w okresie wcześniejszym.

Założenia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 były weryfikowane z punktu widzenia zgodności celów i

działań z Narodową Strategią Spójności 2007 – 2013 (Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia) oraz Strategią Rozwoju Kraju 2007 2015 (jej założeniami), a także strategicznymi wytycznymi polityki spójności Unii Europejskiej w tym okresie. Spójność tę czytelnie ujawnia zestawienie tabelaryczne – tab. nr 16 w dokumencie programu.

2.5 Analiza i ocena projektu RPO z punktu widzenia celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym (UE) i krajowym

Polityka ochrony środowiska jest jedną z polityk wspólnotowych Unii Europejskiej o najszerszym zasięgu. Rozporządzenia, dyrektywy i strategie przyjmowane w jej ramach mają wpływ nie tylko na stan środowiska, ale na wiele dziedzin życia.

Podstawowym dokumentem w zakresie ochrony środowiska ustanowionym przez Unię Europejską w 2002 r. jest *VI Program Działań Wspólnoty Europejskiej w dziedzinie ochrony środowiska „Środowisko 2010: nasza przyszłość nasz wybór”*. Określa główne priorytety oraz zaplanowane działania w dziedzinie ochrony środowiska.

Wnioski wyciągnięte z realizacji poprzedniego V programu z 1992 roku oraz jego ocena spowodowały, że nowy program działań na rzecz ochrony środowiska stanowi ramy dla polityki wspólnotowej w dziedzinie ochrony środowiska na okres dziesięciu lat (2001-2010).

Program ten jest strategiczny, w zakresie, w jakim stanowi on podstawę dla polityki ochrony środowiska w Unii Europejskiej podczas całego dziesięciolecia. Ogólnie rzecz ujmując, jego głównym celem jest określenie priorytetowych pól działania w dziedzinie ochrony środowiska, co pozwoli na skuteczną odpowiedź zarówno na wyzwania stawiane w wymiarze całego globu, jak i na określone problemy napotkane na szczeblu wspólnotowym, krajowym, regionalnym czy lokalnym. Jedną z głównych innowacji szóstego programu, wyróżniającą go spośród poprzednich pięciu programów jest wprowadzenie strategii tematycznych: m.in. dot. ochrony gleby, ochrony i zachowania środowiska morskiego, zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego, środowiska miejskiego, zarządzania zasobami naturalnymi, utylizacji odpadów.

Podstawowym dokumentem krajowym w zakresie ochrony środowiska jest *„Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010”* opracowana przez Radę Ministrów i przyjęta uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 maja 2003 r. (Monitor Polski Nr 33, poz. 433). Jest ona uszczegółowieniem i aktualizacją „II Polityki ekologicznej państwa”. Dokument określa cele i zadania o charakterze systemowym ważnych dla stworzenia warunków do wykonywania ochrony środowiska. Jako

podstawowy warunek skutecznej realizacji polityki ekologicznej państwa wymienia respektowanie zasady zrównoważonego rozwoju w strategiach i politykach w poszczególnych dziedzinach gospodarowania. Określa zasady i sposoby ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody. Wskazuje na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego państwa, w tym przez znaczny wzrost lesistości, utworzenie europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000, ochronę terenów wodno-błotnych i poprawę stanu czystości wód powierzchniowych. Obliguje do zrównoważonego wykorzystywania surowców, materiałów, wody i energii oraz do coraz większego rozwoju energetyki odnawialnej, nakazuje kształtowanie stosunków wodnych i ochronę przed powodzią. Jednym z celów polityki ekologicznej jest zapobieganie zagrożeniom zdrowia w środowisku i ograniczenie ryzyka dla zdrowia wynikające z narażenia na szkodliwe dla człowieka czynniki środowiskowe. Polityka ekologiczna wskazuje na konieczność poprawy jakości powietrza atmosferycznego oraz klimatu akustycznego, ochronę przed oddziaływaniem pól elektromagnetycznych i poważnymi awariami przemysłowymi, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz uporządkowanie gospodarowania odpadami. Określa nakłady na realizację działań objętych polityką oraz źródła jej finansowania.

Polityka ekologiczna państwa wskazuje, że zgodnie z założeniami VI Programu UE realizacja zrównoważonego rozwoju ma nastąpić poprzez poprawę środowiska i jakości życia obywateli UE. Poprawa środowiska ma nastąpić między innymi wskutek działań takich jak:

- znaczny wzrost lesistości Europy; w Polsce zakłada się wzrost lesistości z 28,5% (2001 r.) do 30% (do roku 2020), a w dalszej perspektywie nawet do 32-33%;
- utworzenie europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 obejmującej dotychczas ok. 15% powierzchni państw członkowskich Unii Europejskiej;
- ochrona terenów wodno-błotnych;
- poprawa stanu czystości wód powierzchniowych (płynących, stojących i morskich); jest to zadanie szczególnie trudne w Polsce wobec powszechnego zanieczyszczenia wód powierzchniowych.

W sytuacji kurczących się zasobów, coraz trudniejszej dostępności oraz rosnących kosztów pozyskiwania surowców, wody i energii niezbędny jest przede wszystkim, nie tylko ze względów ekologicznych, ale także gospodarczych i społecznych, wzrost efektywności ich wykorzystania, tj. zmniejszenie ich zużycia na jednostkę produktu, jednostkową wartość usługi, statystycznego konsumenta, itp., bez pogarszania standardu życiowego ludności i perspektyw rozwojowych gospodarki. Konieczne jest podtrzymanie dotychczasowych,

pozytywnych tendencji w tym zakresie, między innymi kontynuacja podjętych działań w zakresie racjonalizacji zużycia wody, szczególnie poprzez wdrażanie najlepszych dostępnych technik (BAT), tak w przemyśle i szerzej w działalności produkcyjnej i usługowej, jak i w gospodarstwach domowych.

Analizowany projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 uwzględnia cele ochrony środowiska ustanowione na poziomie międzynarodowym i krajowym. W szczególności świadczy o tym jeden z trzech celów szczegółowych programu, a mianowicie cel 2. „Poprawa stanu środowiska, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym”. Realizacja tego celu wprost prowadzi do zachowania zasobów i walorów środowiska dla przyszłych pokoleń, sprzyjając rozwojowi jednocześnie gospodarczemu i poprawie szeroko rozumianej atrakcyjności regionu. Realizacja celu poprzez rozwój i modernizację infrastruktury ochrony i racjonalnego użytkowania środowiska przyrodniczego, powinna umożliwić osiągnięcie standardów określonych dyrektywami UE i wynikających z Traktatu Akcesyjnego, a poprzez lepsze użytkowanie zasobów i walorów winna m.in. kreować nowe zatrudnienie. Dobry stan środowiska przyrodniczego województwa, atrakcyjność jego walorów przyrodniczych, winny stać się jednym z głównych elementów wizerunku regionu.

Realizacja pozostałych czterech celów szczegółowych, które wprost prowadzą do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu będzie prowadzona z zachowaniem wszystkich wymogów ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym w szczególności z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju.

3. ANALIZA STANU ŚRODOWISKA NA TERENIE WOJEWÓDZTWA

3.1 Analiza i ocena aktualnego stanu środowiska oraz potencjalnych jego zmian w przypadku braku realizacji celów zawartych w projekcie RPO

Środowisko geograficzno-przyrodnicze województwa kujawsko-pomorskiego charakteryzuje się polodowcowym krajobrazem z urozmaiconą rzeźbą terenu, licznymi jeziorami, dolinami rzecznyymi, lasami oraz rozwiniętą siecią osadniczą. Do głównych zasobów naturalnych zaliczyć należy: dobre gleby będące podstawą rozwoju rolnictwa, wody powierzchniowe i podziemne, lasy zajmujące 23,1 % powierzchni regionu oraz kopaliny (sól kamienna, wapień, kreda, kruszywa, glina, torf).

Gleby - na terenie województwa przeważają gleby płowe i bielicoziemne, a mniejsze powierzchnie pokrywają gleby brunatne i czarne ziemie. Gleby płowe spotyka się na terenie całego regionu. Największe zwarte kompleksy tych gleb znajdują się w części zachodniej oraz południowej i północno - wschodniej. Są charakterystyczne dla terenów o mniej zróżnicowanej rzeźbie. Występowanie gleb bielicoziemnych związane jest z obszarami wydumowymi i polami sandrowymi. Mają mniejszą przydatność dla produkcji rolniczej. Występują przede wszystkim w części północnej oraz środkowej, i są w większości zalesione. Gleby brunatne, bardziej urodzajne, tworzą większe kompleksy na Pojezierzu Chełmińsko - Dobrzyńskim. Najbardziej urodzajne gleby województwa - czarne ziemie, zwane „kujawskimi”, występują w rejonie: Barcina, Strzelna, Radziejowa, Aleksandrowa Kujawskiego i Gniewkowa. Ich wysoka przydatność rolnicza doprowadziła do intensywnego rozwoju rolnictwa i niemal całkowitego wylesienia tej części województwa. Dostatecznie duża część gleb województwa (zwłaszcza w części północno-wschodniej) zaliczona jest do obszarów silnie zagrożonych erozją wodną i wietrzną. Lokalnie gleby są zanieczyszczone przez przemysł, energetykę, komunikację i rolnictwo; nie stwierdza się jednak dużych zwartych powierzchni zdegradowanych.

Lasy - na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego lasy zajmują 416,1 tys.ha, co stanowi 23,1 % jego powierzchni. Lasy rozmieszczone są bardzo nierównomiernie. Znajdują się przede wszystkim w północno-zachodniej i północno-wschodniej części regionu oraz wzdłuż doliny Wisły. W północno-zachodniej części województwa leży jeden z największych w kraju zwartych kompleksów leśnych - Bory Tucholskie. Lasy, w których dominują siedliska boru świeżego i boru mieszanego świeżego (łącznie 70%) z dominacją gatunkową sosny (89%), zajmują 23,1% powierzchni województwa, co jest wskaźnikiem niższym od średniej krajowej (28,5%). Niski poziom ogólnej lesistości województwa jest skutkiem występowania na znacznej jego części dobrej jakości gleb i przeznaczenia terenów na użytki rolne. Stan lasów ocenia się jako dobry, należy jednak podkreślić, że znaczna ich część znajduje się w zasięgu oddziaływania zanieczyszczeń przemysłowych oraz ogólnie zagrożeń związanych z sąsiedstwem dużych miast, co powoduje, że stan zdrowotny drzewostanów na tych obszarach pogarsza się. Według danych Regionalnej Dyrekcji Lasów państwowych w Toruniu $\frac{3}{4}$ powierzchni administrowanych lasów (ok. 314 tys. ha) znajduje się w zasięgu negatywnego oddziaływania emisji pochodzących z przemysłu i aglomeracji miejskich.

Wody - obszar województwa kujawsko - pomorskiego znajduje się w około 80% w dorzeczu Wisły. Tylko zachodnia i południowo zachodnia część województwa leży w

dorzeczu Odry. Wisła jest osią hydrograficzną województwa płynącą przez jego obszar na długości 205,3 km, z czego 21,7 km przypada na Zbiornik Włocławski. Z prawobocznych dopływów Wisły należy wymienić: Drwęcę, Skrwę, Ose, Mień i Strugę Toruńską, natomiast z lewobocznych: Brdę, Wdę, Zgłowiączkę i Tażynę. Dorzecze Odry reprezentowane jest przez zlewnie jej prawobocznych dopływów: Noteci i Wełny. Na obszarze województwa znajdują się dolne odcinki Brdy, Drwęcy, Osy i Wdy, górne odcinki m.in. Wełny i Skrwy oraz obszary źródłiskowe np. Strugi Toruńskiej, Zgłowiączki i Tażyny. Poważnym problemem, podobnie jak w całym kraju, jest znaczne zanieczyszczenie wód powierzchniowych. Wśród przebadanych w 2004 r. 29 rzek, w 127 przekrojach pomiarowo-kontrolnych, nie stwierdzono wód w I klasie czystości. Wody dobrej jakości w II klasie czystości stwierdzono zaledwie w 9 przekrojach pomiarowych. Wody zadowalającej jakości (III klasy) wystąpiły w 39 punktach pomiarowo-kontrolnych. Wody niezadowalającej jakości IV klasy czystości odnotowano na 32 stanowiskach pomiarowych, a wody złej jakości V klasy stwierdzono na 32 stanowiskach. Wody dobrej jakości (II klasa) stwierdzono na 8 stanowiskach na rzece Brdzie i na 1 stanowisku na Kanale Górnym.

Na obszarze województwa znajduje się około tysiąca jezior o powierzchni ponad 1 ha. Łącznie zajmują około 18327 ha. Rozmieszczenie jezior jest bardzo nierównomierne. Skoncentrowane są na obszarach Pojezierzy: Gnieźnieńskim, Kujawskim, Chełmińskim, Dobrzyńskim, Krajeńskim, Brodnickim i Iławskim. Wszystkie jeziora powstały w wyniku erozyjnej działalności wód lodowcowych (jeziora rynnowe), bądź w dnach wytopisk polodowcowych (jeziora morenowe). Zdecydowanie największym jeziorem na obszarze województwa jest jezioro Gopło Południowe. Znacznie ustępują mu jeziora: Głuszyńskie i Żnińskie Duże. Powierzchnie większe niż 200 ha ma ponadto 11 jezior. Największe jeziora znajdują się na Pojezierzach: Kujawskim i Gnieźnieńskim, a więc w południowej części województwa. Kolejnych 40 jezior posiada powierzchnię większą od 100 ha. Spośród 219 badanych w 2004 r. jezior tylko trzy należą do I klasy czystości, 63 jeziora do klasy II, a 78 akweny do klasy III. Pozostałe, tj. aż 75 jezior zakwalifikowano jako nie odpowiadające normom. Obserwuje się coroczne zmniejszanie ilości jezior z wodami pozaklasowymi. Większość jezior cechuje się daleko posuniętą eutrofizacją. Kilka jezior poddano zabiegom rekultywacyjnym, które w większości nie przynoszą jednak spodziewanych efektów.

Na obszarze regionu występuje kilka sztucznych zbiorników wodnych utworzonych w wyniku przegrodzenia zaporami rzek: Wisły, Brdy i Wdy. Największym jest Zbiornik Włocławski o powierzchni około 70,4 km² i objętości wody 408 mln m³. Na Brdzie

wykonano trzy zbiorniki wodne. Największy i najbardziej znany jest Zalew Koronowski, którego powierzchnia wynosi 15,6 km², a pojemność 80,6 mln m³

Znaczne powierzchnie w północno-zachodniej i północno-wschodniej części województwa leżą w zlewniach Brdy i Drwęcy, wymagających ochrony ze względu na zaopatrywanie w wodę pitną największych miast regionu (Bydgoszczy, Torunia i częściowo Inowrocławia).

Obszar regionu jest bogaty w zasoby wód podziemnych, które są czyste i stosunkowo łatwo dostępne. Pomimo, iż znaczne tereny zalegania wód podziemnych pozbawione są warstw izolacyjnych od powierzchni, ich jakość nie pogarsza się.

Około 1/6 powierzchni województwa (2950 km²) leży w strefie głównych zbiorników wód podziemnych. Zidentyfikowano ich 20 (leżących w całości lub części na terenie regionu), przy czym 9 to obszary najwyższej ochrony, a pozostałe – obszary wysokiej ochrony. Spośród 4 poziomów użytkowych wód podziemnych największe znaczenie ma poziom czwartorzędowy, który stanowi zaopatrzenie w wodę dla celów komunalnych i przemysłowych. Pomimo obserwowanej poprawy jakości wód podziemnych, spośród 93 stanowisk pomiarowych, aż 23 wskazuje niską jakość wód, 55 – średnią, a tylko 15 wysoką.

Warto zauważyć, że ilość pobieranej wody na cele produkcyjne zmalała w latach 2000-2004 ok. 20%, a ogólna ścieków (produkcyjnych i komunalnych) odprowadzanych do wód powierzchniowych zmalała o ok. 30%. W szczególności pięciokrotnie zmniejszyła się ilość wód chłodniczych z zakładów przemysłowych. Ponad 2-krotnie zmniejszył się ładunek zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych przez zakłady przemysłowe.

Surowce - województwo kujawsko-pomorskie nie jest zasobne w surowce mineralne o strategicznym znaczeniu dla gospodarki narodowej. Podstawowe znaczenie mają bogate złoża soli kamiennej, wapieni i margli, wód mineralnych, a lokalnie kruszyw naturalnych. Na bazie tych surowców rozwinęły się zakłady należące do najważniejszych w kraju w swoich branżach (m.in. Inowrocław-Mątwy, Janikowo, Bielawy) oraz znane uzdrowiska (Ciechocinek, Inowrocław i Wieniec Zdrój).

Brak realizacji celów zawartych w projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego, a tym samym odstępianie od realizacji projektów odnoszących się do poszczególnych priorytetów może spowodować znaczące pogorszenie stanu środowiska regionu. Mimo, iż byłyby realizowane przedsięwzięcia służące ochronie środowiska w oparciu o program operacyjny „Infrastruktura i Środowisko” oraz program operacyjny „Rozwój obszarów wiejskich” to brak zrealizowanych inwestycji preekologicznych o znaczeniu regionalnym, w

tym unowocześnianie infrastruktury komunalnej, nie pozwoliłoby na poprawę walorów środowiska i poprawę warunków życia mieszkańców, co w konsekwencji bardzo utrudniłoby lub wręcz uniemożliwiłoby realizację celu głównego i celów szczegółowych ocenianego Programu.

Nadrzędnym celem realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego w odniesieniu do ochrony środowiska obszaru regionu powinna być i jest konstytucyjna zasada rozwoju zrównoważonego. Gospodarowanie z zachowaniem tej zasady zapewnią w szczególności realizacja celów 1, 2 i 5 Programu. Odstąpienie od realizacji tych celów spowoduje zarówno pogorszenie stanu środowiska regionu, jak i warunków życia jego mieszkańców.

W ostatnich kilku latach w regionie kujawsko-pomorskim obserwuje się bardzo powolną lecz stałą poprawę jakości wód powierzchniowych, zarówno rzek oraz jezior. Jest to możliwe dzięki sukcesywnym i konsekwentnym działaniom w zakresie likwidacji punktowych źródeł zanieczyszczeń wód oraz ograniczaniu tzw. zanieczyszczeń obszarowych.

Zaniechanie realizacji planowanych działań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej może prowadzić do wystąpienia niekorzystnych zmian w zakresie środowiska wodnego. W razie odstąpienia od dalszych działań bądź spowolnienia realizacji systemów oczyszczania ścieków wraz z rozwiązywaniem problemu zanieczyszczeń obszarowych nastąpi pogorszenie się stanu jakości wód powierzchniowych: jezior i rzek. Obecnie w województwie realizowane są zadania z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, w tym również wyposażanie w systemy kanalizacji zbiorczej aglomeracji od 2000 do 15000 RLM. Zaawansowanie tych działań w dużym stopniu uzupełnia i wspomaga realizację sieci kanalizacyjnych w dużych aglomeracjach ponad 15 000 RLM.

Region kujawsko-pomorski jest bogaty w zasoby wód podziemnych, w tym najbardziej zasobnych w wodę Głównych Zbiorników Wód Podziemnych. Większość z nich stanowią zbiorniki czwartorzędowe, które nie posiadają izolacji od powierzchni w postaci warstwy nieprzepuszczalnej. Wody te są przeważnie średniej i dobrej jakości.

Niepodjęcie działań w zakresie ochrony GZWP, jak również brak wyraźnych tendencji likwidacji źródeł zanieczyszczeń występujących na obszarach zasilania Zbiorników może doprowadzić do degradacji użytkowego poziomu wodonośnego i w konsekwencji pogorszenie się jakości wód podziemnych. Obecnie w regionie nie występują wody najwyższej jakości natomiast przeważają wody średniej jakości.

Ważnym działaniem przewidzianym w Programie jest wspieranie projektów w zakresie regulacji stosunków wodnych, w tym zwiększenia możliwości retencjonowania

wody na obszarach deficytowych w wodę. Zahamowanie wzrostu retencji zbiornikowej może prowadzić do pogorszenia się bilansu wodnego, a w ostateczności do stepowienia regionu.

W ostatnich kilkunastu latach notuje się stałą poprawę jakości powietrza atmosferycznego na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Jak wynika z prowadzonego regionalnego monitoringu dotyczącego oceny poziomów substancji w powietrzu oraz wyników klasyfikacji stref ze względu na ochronę zdrowia, miasto Bydgoszcz oraz powiat nakielski znalazły się w najgorszej klasie C, dla której poziom substancji przekracza poziom dopuszczalny powiększony o margines tolerancji. Wymagane jest tam sporządzenie programów ochrony powietrza. Ze względu na ochronę zdrowia tylko 1 strefę (powiat bydgoski) zakwalifikowano do klasy B. Pozostałe 20 powiatów zakwalifikowano do klasy A. Natomiast ze względu na ochronę roślin wszystkie badane powiaty ziemskie znalazły się w najkorzystniejszej klasie A.

Brak realizacji planowanych działań w zakresie ochrony powietrza w Programie może spowodować zahamowanie korzystnych tendencji poprawy stanu czystości powietrza, a w najgorszym przypadku doprowadzić do jego pogorszenia. Powstrzymanie wdrażanie kolejnych nowych technologii w miejsce dotychczasowych, przestarzałych technik i technologii charakteryzujących się wysoką wodochłonnością, energochłonnością, materiałochłonnością i dużą ilością wytwarzanych zanieczyszczeń prowadziłyby do pogorszenia stanu powietrza atmosferycznego i pogorszenia warunków życia mieszkańców regionu. Brak wdrażania proekologicznych inwestycji w dziedzinie ciepłownictwa, nie zastępowanie konwencjonalnych źródeł energii źródłami odnawialnymi również przyczyniłyby się do pogorszenia stanu obecnego.

Hałas komunikacyjny jest przyczyną utrzymującej się degradacji środowiska polegającej na szczególnej uciążliwości występującej najczęściej wzdłuż głównych ciągów komunikacji, a powodowanej przez nadmiernie występujący ruch tranzytowy, zły stan nawierzchni dróg, jak również zły stan techniczny pojazdów. Generalnie prawie we wszystkich miastach województwa notuje się nadmierne natężenie hałasu komunikacyjnego. Wynika to z faktu, że poza nielicznymi wyjątkami przez centra miast prowadzą drogi i ulice wykorzystywane dla ruchu tranzytowego, w tym przez pojazdy ciężarowe. Tylko nieliczne miasta np. Świecie, Nakło, Szubin posiadają obwodnice. Jakość życia mieszkańców nieustannie pogarsza się w związku z postępującym wzrostem natężenia ruchu pojazdów, a tym samym ze wzrostem emisji hałasu. Nie realizowanie inwestycji komunikacyjnych, polegających na przebudowie i budowie nowych ciągów komunikacji, wyprowadzaniu ruchu komunikacyjnego z miast, stosowaniu urządzeń eliminujących rozprzestrzenianie się hałasu

nie spowoduje poprawy klimatu akustycznego środowiska, a będzie potęgowało jego degradację poprzez stale rosnący ruch komunikacyjny.

Brak realizacji programu w zakresie budowy i modernizacji dróg, w szczególności wojewódzkich i powiatowych, powodować będzie pogłębienie uciążliwości w komunikacji między większymi ośrodkami miejskimi i gminnymi, w tym miastami powiatowymi i siedzibami gmin. Nienajlepszy obecnie stan nawierzchni większości dróg spowoduje dalsze pogorszenie bezpieczeństwa uczestników ruchu. Brak działań w zakresie przebudowy dróg gminnych w pierwszej kolejności zapewniających dostępność do lokalnych ośrodków wzrostu, spowoduje ograniczenie tempa ich wzrostu i trudności likwidacji uciążliwości tych dróg dla mieszkańców i środowiska. Odstąpienie od budowy tras średnicowych w miastach oraz budowy obejść drogowych miast dla zmniejszenia ruchu tranzytowego w ich centrach spowoduje dalsze uciążliwe oddziaływanie ruchu komunikacyjnego na zdrowie i życie mieszkańców miast oraz w wielu przypadkach negatywny dalszy wpływ na zabytkowe układy miejskie.

Brak wsparcia dla budowy i modernizacji kompleksowych systemów gospodarowania odpadami komunalnymi, które obsługują zbiorowości do 150 tys. mieszkańców spowoduje brak wdrażania selekcjonowania i recyklingu odpadów, wtórnego ich zagospodarowania, w tym połączonego z odzyskiem energii. Pogorszyłby się niewątpliwie stan środowiska, wzrosłyby zagrożenia skażenia wód powierzchniowych i podziemnych, gleb oraz powietrza atmosferycznego. Rosłaby znacznie ilość odpadów składowanych na często nie spełniających stosownych wymagań składowiskach.

Brak realizacji działań zmierzających do ochrony najcenniejszych przyrodniczo ekosystemów spowodować może zubożenie zasobów biotycznych województwa. Postępująca degradacja ekosystemów wywoła szereg nieodwracalnych zmian w ich strukturze. Zmiany te skutkować mogą zaburzeniami równowagi ekologicznej. Mogą zniknąć z krajobrazu elementy go różnicujące, a mianowicie zadrzewienia, zakrzewienia, oczka wodne, torfowiska, które pełnią ważne funkcje środowiskotwórcze i funkcje krajobrazowe. Zmniejszenie różnorodności krajobrazu spowoduje zanik części siedlisk, a tym samym zubożenie flory i fauny. Powyższe niekorzystne oddziaływanie poważnie wpłynie na zaburzenie funkcjonowania wieloprzestrzennego systemu ochrony przyrody, w tym sieci ekologicznej Natura 2000.

Zrównoważony społeczno-gospodarczy rozwój regionu z uwzględnieniem wymogów w zakresie ochrony środowiska, musi zgodnie z celami Regionalnego Programu Operacyjnego gwarantować jego mieszkańcom poprawę warunków życia, promocję zasobów

i walorów środowiska przyrodniczego, możliwości jego wykorzystania oraz swobodny dostęp do korzystania z nich. Korzystne walory i zasoby środowiska przyrodniczego województwa kujawsko-pomorskiego sprzyjają wzrostowi dynamiki rozwoju, zachęcają do inwestowania i osiedlania się, natomiast poważną barierą rozwoju staje się zdegradowane środowisko przyrodnicze. Walory przyrodnicze mają istotny wpływ na jakość życia mieszkańców, ale również stanowią o atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej regionu. Zachowanie zasobów i walorów przyrodniczych dla przyszłych pokoleń wymaga nie tylko ochrony, ale i utrzymania różnorodności biologicznej oraz szeroko rozumianej edukacji ekologicznej społeczeństwa.

3.2 Analiza i ocena stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem, które może prowadzić do trwałych przekształceń terenu

Oddziaływanie, które może prowadzić do trwałych przekształceń w środowisku w związku z realizacją Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w lata 2007-2013 związane jest przede wszystkim z wykorzystaniem zasobów środowiska na potrzeby rozwoju społeczno-gospodarczego, rozwojem infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, zwiększonym rozwojem sektora gospodarczego i ożywieniem społeczno-gospodarczym obszarów zdegradowanych. Główne obszary objęte przewidywanym znaczącym oddziaływaniem, które może prowadzić do trwałych przekształceń środowiska przyrodniczego to:

- tereny położone w strefie planowanych inwestycji komunikacyjnych (głównie drogowych, ale także kolejowych, lotniczych, żeglugowych),
- tereny położone w strefie planowanych dużych inwestycji gospodarczych (duże powierzchniowo tereny przemysłowe, centra i parki technologiczne itp.),
- tereny położone w zasięgu oddziaływania inwestycji dot. gospodarki wodnej (zapory, kanały, zbiorniki retencyjne, systemy melioracji wodnej),
- obszary położone w zasięgu zmian wywołanych rekultywacją i rewitalizacją terenów zdegradowanych.

Projekty realizowane w ramach priorytetu 1 „Rozwój infrastruktury technicznej” znacząco wpłyną na zmianę stanu środowiska na obszarach leżących w bezpośrednim sąsiedztwie planowanych przedsięwzięć oraz będą oddziaływać na warunki życia mieszkańców tych terenów.

Budowa i przebudowa układu komunikacyjnego, w tym dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, spowoduje przede wszystkim poprawę stanu nawierzchni tych dróg. Realizacja tego typu przedsięwzięć wiązać się będzie rzadziej z budową dróg po nowym śladzie, a głównie dotyczyć będzie modernizacji dróg już istniejących. Działania te spowodują zajęcie pod drogi pasów terenu przylegających do istniejących jezdni stanowiących obecnie pobocza bądź zajęcie pasów terenów np. rolnych lub leśnych. Skutkiem budowy lub przebudowy dróg będzie niewątpliwie wzrost natężenia ruchu pojazdów, jednak uciążliwości akustyczne i wibracyjne zostaną złagodzone dzięki poprawie nawierzchni jezdni. Uciążliwości emisyjne także zostaną złagodzone dzięki poprawie organizacji ruchu, w tym płynniejszym ruchem strumienia pojazdów.

Przeciążenie dotychczasowych układów komunikacyjnych i znaczne zagrożenie dla ludzi i środowiska ze strony emitowanych zanieczyszczeń było podstawą ujęcia w RPO działań w zakresie budowy tras średnicowych w dużych ośrodkach miejskich i obejść drogowych miast (obwodnic). Według danych Raportu o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego za rok 2004, w centrach wszystkich większych miast regionu występują obecnie przekroczenia dopuszczalnego poziomu hałasu przy głównych trasach komunikacyjnych.

Rozbudowa miejskich systemów publicznego transportu pasażerskiego w głównych miastach regionu pozwoli na ograniczenie natężenia ruchu komunikacyjnego, szczególnie w ich strefach śródmiejskich, skutkiem czego będzie obniżenie poziomu emisji zanieczyszczeń i uzyskanie poprawy obecnego stanu aerosanitarnego powietrza i tła akustycznego.

Duże znaczenie przede wszystkim dla wzmocnienia powiązań gospodarczych, biznesowych i turystycznych, będzie miała dalsza rozbudowa lotnisk obejmująca przebudowę pasów startowych i dróg dojazdowych do lotnisk, parkingów, obiektów obsługi pasażerów i statków powietrznych. O ile uciążliwości lotnisk regionalnych w Toruniu, Włocławku, Grudziądzu i Inowrocławiu są i będą stosunkowo niewielkie, to rozbudowa infrastruktury technicznej portu lotniczego w Bydgoszczy wywoła poszerzenie oferty usług lotniska, w tym zwiększenie ilości lądujących i startujących statków powietrznych. Spowoduje to niewątpliwie wzrost uciążliwości dla mieszkańców okolicznych osiedli mieszkaniowych, którzy już obecnie sygnalizują uciążliwości lotniska, głównie akustyczne.

Wsparcie rozwoju infrastruktury żeglugi śródlądowej umożliwi wykorzystanie rzek, głównie dla celów turystycznej żeglugi pasażerskiej. Nie powinna jednak spowodować znaczących trwałych niekorzystnych zmian w środowisku przyrodniczym.

Wydaje się, że realizacja planowanych w ramach priorytetu 1 przedsięwzięć spowoduje, na obszarach objętych oddziaływaniem poprawę istniejących warunków w zakresie: dostępności komunikacyjnej, jakości infrastruktury komunikacyjnej, poprawę jakości powietrza atmosferycznego, zmniejszenie tzw. „niskiej emisji” i zjawisk smogowych, zmniejszenie lub ograniczenie uciążliwości akustycznych, poprawę jakości życia mieszkańców na terenach narażonych na uciążliwe oddziaływanie tras komunikacyjnych, poprawę bezpieczeństwa na drogach.

Celami priorytetu 2 „Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska” są: poprawa jakości środowiska przyrodniczego, jego racjonalne kształtowanie i zachowanie zasobów naturalnych dla polepszenia warunków życia mieszkańców i stanowienia korzystnych warunków dla rozwoju gospodarki. Wspierane będą przedsięwzięcia takie jak:

- rozwój i unowocześnianie sieci przesyłowych i urządzeń oczyszczalni w aglomeracjach od 2 tys. RLM do 15 tys. RLM dla redukcji całkowitego ładunku ścieków, ujętych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych. Przedsięwzięcia te powinny zdecydowanie ograniczyć zanieczyszczanie wód otwartych predysponowanych dla użytkowania w celach wypoczynkowych.
- przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi, w tym: zapobieganie powstawaniu odpadów, odzysk odpadów, których powstania nie można uniknąć. Wsparciem objęte będą kompleksowe systemy gospodarowania odpadami komunalnymi obsługujące zbiorowości do 150 tys. mieszkańców, w tym: działania prewencyjne, wdrażanie selekcyjonowania i recyklingu odpadów, wtórne ich zagospodarowanie, selektywna zbiórka odpadów, unieszkodliwianie odpadów, w tym połączone z odzyskiem energii. W pierwszej kolejności wsparcie będzie kierowane na rozbudowę istniejących składowisk odpadów i ich modernizację w kierunku rozszerzenia stopnia unieszkodliwiania odpadów i ich gospodarczego wykorzystania,
- ograniczanie emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do atmosfery związanych z wytwarzaniem energii cieplnej dla celów bytowych i gospodarczych, wymaga wsparcia rozwoju i modernizacji systemów (źródła i sieci) infrastruktury cieplnej wykorzystujących nowoczesne, energooszczędne urządzenia i technologie,
- inwestycje dla utrzymywania w sprawności funkcjonalnej urządzeń i obiektów ograniczających wystąpienie powodzi, w tym regulacja cieków wodnych, budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych,

- projekty skierowane na zwiększenie zasobów dyspozycyjnych wody, szczególnie na obszarach jej deficytu dla gospodarki rolnej, w tym budowa i modernizacja małych zbiorników retencyjnych (wielozadaniowych) o pojemności mniejszej niż 10 mln m³.

Projekty w znacznej części będą uzupełnieniem zadań przewidywanych do realizacji w ramach PO Infrastruktura i Środowisko. Oczekuje się, że wspieranie działań w ramach priorytetu 2 spowoduje:

- lepszy stan środowiska przyrodniczego (wód, gleb), a także zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego i poprawę tła akustycznego,
- ograniczenie zagrożeń naturalnych (powodzie, susze),
- większy udział energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych.

Projekty realizowane w ramach tego priorytetu znacząco wpłyną na poprawę stanu środowiska obszary regionu. Likwidacja wielu punktowych źródeł zanieczyszczeń pozwoli na poprawę jakości wód jezior i rzek. Likwidacja dopływu znacznej ilości nieoczyszczonych ścieków zwiększy zdolności rzek i jezior do samooczyszczania. Porządkowanie gospodarki ściekowej w ośrodkach gminnych oraz małych i średnich miastach będzie uzupełniać działania proekologiczne w tym zakresie realizowane w ramach programu operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

Przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi przyczynią się do zmniejszenia ilości odpadów na składowiskach. Zwiększy się ilość odzyskanych odpadów i przeznaczonych do powtórnego przerobu. Możliwe będzie zlikwidowanie szeregu niewielkich lokalnych słabo wyposażonych składowisk, na rzecz budowy przeciętnie jednego kompleksu unieszkodliwiania odpadów w powiecie. Możliwe będzie także zwiększenie ilości energii pozyskiwanej z odpadów.

Przedsięwzięcia z zakresu ograniczania emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do atmosfery związanych z wytwarzaniem energii cieplnej dla celów bytowych i gospodarczych także przyczynią się do likwidacji wielu uciążliwości. Wsparcia rozwoju i modernizacji wymagają systemy, w tym źródła i sieci infrastruktury cieplnej na rzecz wykorzystania nowoczesnych, energooszczędnych urządzeń i technologii.

Inwestycje z zakresu infrastruktury technicznej, mimo że czasami powodują trwałe przekształcenia w środowisku, w większości korzystnie oddziałują na poprawę jakości środowiska przyrodniczego regionu. Przykładem mogą tu być obiekty typu oczyszczalnie ścieków lub składowisko odpadów, które zlokalizowane w określonym miejscu powodują powstanie nowych, często tylko potencjalnych, uciążliwości i zagrożeń, jednak pozwalają na

rozwiązanie określonych problemów, w tym także ekologicznych w wymiarze lokalnym bądź ponadlokalnym.

W zakresie zaopatrzenia w wodę, oczyszczanie ścieków oraz unieszkodliwianie odpadów występują duże dysproporcje pomiędzy miastami regionu a obszarami wiejskimi. Stosunkowo dobrze rozwiązane jest składowanie odpadów, chociaż głównym problemem jest tu niezadowalający stan techniczny starych składowisk oraz niedostateczna rekultywacja wyeksploatowanych składowisk i mogilników. Brak infrastruktury w omawianym zakresie wywiera znaczący, negatywny wpływ na stan środowiska. Również niski stopień gazyfikacji, szczególnie obszarów wiejskich, determinuje stan powietrza atmosferycznego, zwłaszcza w okresie sezonu grzewczego.

Realizacja przedsięwzięć z zakresu gospodarki komunalnej, w szczególności budowa składowisk i zakładów unieszkodliwiania odpadów, z reguły oddziałują negatywnie na środowisko przyrodnicze, lecz skumulowany efekt ekologiczny ich funkcjonowania ocenić należy jako pozytywny, wpływający na poprawę stanu środowiska województwa kujawsko – pomorskiego.

Priorytet 3. „Rozwój infrastruktury społecznej” generalnie nie spowoduje trwałych zmian i przekształceń w środowisku. Należy zwrócić uwagę, że działania w zakresie poprawy jakości i dostępności usług społecznych poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną (edukacyjną, zdrowia, rekreacyjną, sportu) pozwolą na poprawę kondycji i zdrowia mieszkańców regionu. Ułatwiony będzie dostęp dla mieszkańców regionu do infrastruktury służącej rewitalizacji sił witalnych społeczeństwa regionu.

Działania nakierowane na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego pozwolą na zabezpieczenie przed degradacją wielu obiektów i zespołów zabytkowych oraz poprawę ład przestrzennego na wielu terenach, nie tylko miejskich, ale i wiejskich (szerzej o tym zakresie oddziaływania RPO napisano rozdziale 4.5).

Priorytet 4. „Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego” nie wpłynie bezpośrednio na trwałe przekształcenia środowiska. Niekorzystne oddziaływanie będzie miało charakter tymczasowy np. budowa regionalnej szerokopasmowej sieci teleinformatycznej. Efektem realizacji przedsięwzięć w ramach tego priorytetu będzie dążenie do budowania społeczeństwa wiedzy, w tym także społeczeństwa o dużej wrażliwości społecznej, w tym także o dużym stopniu świadomości i wysokim poziomie wiedzy ekologicznej.

Priorytet 5. „Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw” ma na celu wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego, w tym

wzrost ich potencjału ekonomicznego, innowacyjnego oraz zwiększenie zatrudnienia. W ramach tego priorytetu nie przewiduje się znaczących oddziaływań prowadzących do trwałych zmian środowiska.

Priorytet 6. „Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy” ma na celu przemiany architektoniczno-urbanistyczne, społeczne i ekonomiczne w częściach miast odznaczających się różnymi przejawami niedostosowania do wymogów współczesności, obszarach przemysłowych i powojkowych, skutkujące ich ożywieniem społeczno – gospodarczym, poprawą jakości życia mieszkańców i ładem przestrzennym. Priorytet zakłada wspieranie działań odnowy zdegradowanych fragmentów miast, przywracania ich wartości historycznych, unowocześniania zagospodarowania infrastrukturalnego, poprawę warunków życia mieszkańców, wprowadzania do nich funkcji społeczno-gospodarczych typowych dla współczesnych miast. Realizacja przedsięwzięć w ramach tego priorytetu nie spowoduje żadnych trwałych niekorzystnych zmian środowiska, wręcz przeciwnie na niektórych obszarach znacząco przyczyni się do poprawy ładu przestrzennego i poprawy warunków życia ludności.

Podsumowując należy stwierdzić, że obecny stan środowiska w regionie w zakresie poziomu zanieczyszczenia wód, powierzchni ziemi (odpady) powietrza, oraz miejscowo hałasu uzasadnia podjęcie wielu planowanych w RPO działań, dotyczących w szczególności rozwoju infrastruktury technicznej (drogi, sieci kanalizacyjne i oczyszczalnie ścieków, zakłady unieszkodliwiania odpadów itp.). Można nawet stwierdzić, że inwestycje z tego zakresu należą w niektórych rejonach województwa do bardzo pilnych.

3.3 Analiza i ocena istotnych problemów środowiska, w szczególności dotyczących obszarów chronionych i wymagających ochrony

Znaczna część województwa kujawsko-pomorskiego objęta jest systemem obszarów chronionych, które tworzone są na podstawie przepisów Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. System ten w województwie obejmuje: rezerваты przyrody (95), parki krajobrazowe (9), obszary chronionego krajobrazu (31), obszary specjalnej ochrony (OSO) NATURA 2000 (5).

Na terenie regionu utworzono dotychczas 95 rezerwatów przyrody. Tą formą ochrony obejmuje się obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami

przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Zajmują powierzchnię 17340,33 ha, co stanowi około 1% powierzchni województwa. Wśród nich znajduje się 50 rezerwatów leśnych (ponad połowa wszystkich rezerwatów), 13 florystycznych, 14 torfowiskowych, 8 faunistycznych, 10 krajobrazowych. Część powierzchni rezerwatów podlega ochronie ścisłej (łącznie 159,5 ha). Rozmieszczenie rezerwatów przyrody na terenie regionu jest nierównomierne. Najwięcej rezerwatów znajduje się w dolinie Wisły, w Borach Tucholskich i na Pojezierzu Brodnickim. W tych rejonach przyroda została zachowana sposób najmniej zmieniony, często w stanie zbliżonym do naturalnego.

Na terenie istniejących rezerwatów przyrody nie występują problemy, których rozwiązanie wymagałoby realizacji przedsięwzięć zapisanych w RPO, natomiast istnieje zapotrzebowanie na projekty badawcze dotyczące zachowania różnorodności gatunkowej i ochrony siedlisk. Projekty te byłyby przydatne przy opracowaniu planów ochrony rezerwatów i parków krajobrazowych.

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. W odróżnieniu od rezerwatów przyrody parki krajobrazowe nie są obszarami wyłączonymi z działalności gospodarczej.

Na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego utworzono dotychczas 9 parków krajobrazowych zajmujących łącznie powierzchnię 232782,71 ha, co stanowi około 1% ogólnej powierzchni regionu. Są to: Brodnicki Park Krajobrazowy (12349 ha), Gostyńsko - Włocławski Park Krajobrazowy (22200 ha), Górznieńsko - Lidzbarski Park Krajobrazowy (13901,5 ha), Krajeński Park Krajobrazowy (73850 ha), Nadgoplański Park Tysiąclecia (9982,71 ha), Chełmiński Park Krajobrazowy (22336 ha), Nadwiślański Park Krajobrazowy (33306 ha), Tucholski Park Krajobrazowy (25660 ha), Wdecki Park Krajobrazowy (19177,24 ha).

Parki krajobrazowe na obszarze regionu rozmieszczone są nierównomiernie. W północnej części województwa znajduje się aż 7 parków, w tym dwa na obszarze Borów Tucholskich, dwa na obszarze Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego, dwa w Dolinie Dolnej Wisły, a jeden na Pojezierzu Krajeńskim. W części południowej regionu znajdują się tylko dwa parki.

Mimo, iż na terenie parków krajobrazowych dopuszcza się działalność gospodarczą są obszarami prawnie chronionymi. Na terenach parków krajobrazowych wprowadzono stosownymi rozporządzeniami Wojewody Kujawsko-Pomorskiego szereg zakazów i ograniczeń, z których najważniejsze, z punktu widzenia rozwoju gospodarczego, to:

- zakaz lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska,
- zakaz likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- zakaz pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt;
- zakaz wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- zakaz dokonywania zmian stosunków wodnych jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- zakaz budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej;
- zakaz likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- zakaz wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- zakaz prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową.

Najczęściej występującym problemem w parkach krajobrazowych jest lokalizacja nowej zabudowy, w tym zabudowy turystycznej i rekreacyjnej. Istotnym ograniczeniem jest zatem zakaz lokalizacji nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych. Zapewnia to ochronę ekosystemów wodnych najbardziej wrażliwych na degradację. Istotne jest to, że na terenie wszystkich parków krajobrazowych obowiązuje zakaz realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Wyeliminowano w ten sposób możliwość lokalizacji na terenach parków krajobrazowych inwestycji szczególnie szkodliwych dla przyrody i krajobrazu. Powszechnie obserwowanym zjawiskiem jest na terenie parków postępująca antropopresja. Parki krajobrazowe jako tereny o wysokich walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych są bardzo atrakcyjnym miejscem dla wypoczynku jak i dla turystyki. W rejonach koncentracji zabudowy turystycznej występują nasilone zagrożenia praktycznie dla

wszystkich komponentów jak i całości przyrody. Nieuporządkowana jest gospodarka ściekowa oraz gospodarka odpadami, notuje się poziomy ponadnormatywnego hałasu. Istotnym narzędziem w tym zakresie regulującym szczegółowo zasady użytkowania i zagospodarowania parków są tzw. plany ochrony. Niestety aktualnie żaden park krajobrazowy w województwie nie posiada ważnego planu ochrony.

Obszary chronionego krajobrazu są to tereny wyróżniające się krajobrazowo o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe w szczególności ze względu na możliwości zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką lub ze względu na istniejące albo odtwarzane korytarze ekologiczne. Aktualnie, w granicach województwa wyznaczonych jest 31 obszarów chronionego krajobrazu, gdzie ochroną objęto 335116,7 ha, co stanowi 18,7% powierzchni województwa kujawsko-pomorskiego. Obszary chronionego krajobrazu rozmieszczone są nierównomiernie na obszarze regionu. Najwięcej tego typu form znajduje się w dolinach rzecznych: Wisły, Brdy, Drwęcy i Osy oraz na terenie Borów Tucholskich. Gospodarowanie na tych terenach podlega ograniczeniom. Chroni się tutaj zarówno przyrodnicze, jak i kulturowe elementy krajobrazu. Również na tych obszarach, ze szczególną uwagą podchodzi się do gospodarki wodno-ściekowej i problemu zagospodarowania odpadów.

Na obszarach chronionego krajobrazu, zgodnie ze stosownymi rozporządzeniami Wojewody Kujawsko-Pomorskiego, obowiązują podobne zakazy i ograniczenia jak w parkach krajobrazowych, przy czym zakaz lokalizacji obiektów w strefie 100 m o brzegów jezior nie dotyczy obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Problemy na obszarach chronionego krajobrazu dotyczą podobnie jak w parkach krajobrazowych dotyczą: lokalizacji nowej zabudowy, w tym rekreacyjnej, lokalizacji nowych zakładów przemysłowych, przetwórczych itp., pozyskiwania kopalin oraz przekształceń rzeźby terenu.

Łącznie na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu zajmują ponad 567 tys. ha, co stanowi około 30,7% powierzchni województwa. W układzie administracyjnym największy odsetek powierzchni objętej ochroną prawną występuje w powiecie: sępoleńskim (66,0%), tucholskim (56,5%), brodnickim (52,5%) i świeckim (48,2%), natomiast najmniej powierzchni chronionej występuje w powiecie: nakielskim (6,1%), żnińskim (10,4%), inowrocławskim (10,5%) i radziejowskim (12,5%).

Zarówno tereny parków krajobrazowych jak i obszary chronionego krajobrazu to tereny o wyróżniających się w skali regionu walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Jednocześnie są to tereny słabo dotychczas zurbanizowane, jednak od kilku lat obserwuje się gwałtowny wzrost zainteresowania tymi terenami szczególnie rozwój funkcji osadniczej i rekreacyjnej. Należy podkreślić, że obszary chronione należą do terenów najsłabiej wyposażonych w infrastrukturę techniczną. Dlatego należy stworzyć preferencje dla tych obszarów pod kątem wyposażanie je w infrastrukturę ochrony środowiska. Pozwoli to uchronić te tereny przed bezpowrotną utratą ich unikalnych walorów.

Na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego wyznaczono kilka obszarów **Natura 2000** w oparciu o kryteria zawarte w tzw. Dyrektywie Ptasiej. Jako obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. (Dz. U. Nr 229, poz. 2313) uznano na terenie regionu 5 obszarów: **Błota Rakutowskie** (3006,2 ha), **Bagienna Dolina Drwęcy** (3134,6 ha), **Dolina Dolnej Wisły** (23753 ha), **Ostoja Nadgoplańska** (6629,1 ha) oraz **Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego** (11215,0 ha). Celem wyznaczenia obszarów specjalnej ochrony ptaków jest ochrona populacji dziko występujących ptaków oraz utrzymanie ich siedlisk w niepogorszonym stanie. Przedmiotem ochrony są gatunki ptaków wymienione w załączniku nr 2 do rozporządzenia.

Ponadto Rada Ministrów RP zgłosiła do Komisji Europejskiej specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000. Z listy rządowej w 2004 r. zgłoszono obszar **Forty w Toruniu**, a z tzw. „Shadow List” zgłoszono obszar **Dolina Drwęcy i Dolina Noteci**. Poza tym proponowane z „Shadow List” z 2004 r., ale nie zgłoszone oficjalnie, są obszary: „Cyprianka”, „Cytadela Grudziądz”, Dybowska Dolina Wisły”, „Jezioro Gopło”, „Nieszawska Dolina Wisły”, „Ostoja Lidzbarska”, „Pojezierze Gnieźnieńskie”, „Solecka Dolina Wisły”, „Włocławska Dolina Wisły” i „Zamek Świecie”. Oprócz tego w wersji Shadow List” z 2006 r. znalazły się propozycje włączenia do Natury 2000 kolejnych obszarów: „Ciechocinek”, „Dolina Łobżonki”, „Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich”, „Krzewiny”, „Ostoja Brodnicka”, „Sądr Wdy”, Słone Łąki w Dolinie Zgłowiączki”, „Solniska Szubińskie”, „Tofowisko Linie”, „Torfowisko Mieleńskie” i „Zbocza Płutowskie”.

Istniejące i projektowane obszary sieci Natura 2000 rozmieszczone są nieregularnie na obszarze całego regionu. Największe powierzchnie zajmują obszary w dolinie Wisły. Obszary Natura 2000 stanowią tereny o przeważającym rolniczym sposobie użytkowania. Przeważają trwałe użytki zielone. Znaczny areal powierzchni stanowią wody (np. „Ostoja Nadgoplańska”, „Dolina Dolnej Wisły”), nieużytki rolnicze (np. „Błota Rakutowskie”, „Dolina Środkowej

Noteci i Kanału Bydgoskiego”) i lasy (np. „Bagienna Dolina Drwący”). Są to obszary słabo zurbanizowane, zabudowa jest nieliczna, a infrastruktura techniczna i społeczna słabo wykształcona. Mimo, iż np. obszar „Dolina Dolnej Wisły” obejmuje fragmenty kilku miast, nie ma tu znaczącego zainwestowania, jedynie nad Wisłą znajdują się bulwary spacerowe, a przez rzekę prowadzi łącznie kilka mostów. Na niektórych obszarach rozwinęła się mocno funkcja rekreacyjna (np. „Sandr Wdy”, „Ostoja Brodnicka”, „Ostoja Lidzbarska”) a tereny szczególnie w okresie letnim są intensywnie użytkowane turystycznie. Część terenów (np. „Torfowisko Mieleńskie”, „Ciechocinek”, „Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich” obejmują istniejące rezerваты przyrody. Większość obszarów Natura 2000 znajduje się na terenach już chronionych jako parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu.

Istotnymi problemami rozwoju na obszarach Natura 2000 są ograniczone możliwości gospodarczego wykorzystania terenu, w tym:

- zagospodarowanie terenów zalewowych, zwłaszcza w dolinach rzecznych,
- lokalizacji nowej zabudowy, w szczególności obiektami mogącymi znacząco oddziaływać na środowisko,
- dopuszczenie realizacji sieci i urządzeń infrastruktury technicznej,
- możliwość budowy i przebudowy dróg publicznych,
- regulacje rzek i mniejszych cieków,
- budowa obiektów małej retencji i wykorzystanie energii odnawialnej,
- możliwość pozyskiwania kopalin.

Priorytetem na tych obszarach jest utrzymanie istniejących warunków siedliskowych i zachowanie ciągłości systemu powiązań ekologicznych.

4 ANALIZA I OCENA PRZEWIDYWANYCH ZNACZĄCYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO I ZABYTKI ZWIĄZANYCH Z REALIZACJĄ USTALEŃ RPO

4.1 Rodzaj i skala przewidywanych oddziaływań na środowisko

Realizacja Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 wiązać się będzie nie tylko efektami gospodarczymi i społecznymi, na które jest ukierunkowany, ale także ze skutkami w środowisku przyrodniczym. Znaczne oddziaływania i skutki środowiskowe wiązać się będą z planowanymi działaniami w ramach priorytetów: 1. „Rozwój infrastruktury technicznej”,

priorytetu 2. „Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska przyrodniczego” oraz priorytetu 6. „Wspieranie przemian w miastach i obszarach wymagających odnowy”.

Do trwałych przekształceń w środowisku doprowadzić może realizacja przedsięwzięć związanych z budową i przebudową infrastruktury drogowej, a zwłaszcza dróg wojewódzkich, tras średnicowych w dużych miastach i obejść drogowych, rozbudową infrastruktury technicznej transportu lotniczego i żeglugi śródlądowej, a także z budową i rozbudową oczyszczalni ścieków i składowisk odpadów, budową zbiorników retencyjnych, realizacją obiektów i urządzeń ochrony przeciwpowodziowej oraz obiektów i urządzeń do produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych. Przewiduje się, że realizacja w/w przedsięwzięć spowoduje trwałe zmiany i przekształcenia środowiska w wymiarze lokalnym, ale efekt ekologiczny ich realizacji będzie miał szeroki zakres przestrzenny, gdyż prowadzić będzie do poprawy stanu środowiska w skali często ponadlokalnej.

W zdecydowanej większości realizacja przedsięwzięć o znaczących oddziaływaniach lokalizowana będzie w terenach już zurbanizowanych, przekształconych antropogenicznie i o niewielkich walorach środowiska przyrodniczego.

Skala zagrożenia i zasięg oddziaływania będą zdecydowanie większe, gdy będą zlokalizowane na terenach chronionych, o dużych wartościach przyrodniczych. Do takich projektów zaliczyć należy realizowane w ramach priorytetu 1: odcinki wszystkich nowobudowanych dróg oraz przebudowywanych dróg wyższych kategorii przecinających korytarze ekologiczne i regulacje rzek umożliwiającą rozwój żeglugi śródlądowej. W ramach priorytetu 2. do takich przedsięwzięć zaliczyć należy: niektóre zadania związane z ochroną przeciwpowodziową i prowadzące do zwiększenia zasobów dyspozycyjnych wody, związanych z produkcją energii ze źródeł odnawialnych (małe elektrownie wodne, siłownie wiatrowe).

W zdecydowanej większości oddziaływania związane z realizacją zadań z poszczególnych priorytetów będą miały charakter krótkotrwały (chwilowy) i odnosić się będą tylko do czasu budowy lub modernizacji obiektów i urządzeń. Charakter długotrwałych oddziaływań będą miały tylko te nowozrealizowane przedsięwzięcia, gdzie w wyniku ich eksploatacji występować będzie emisja zanieczyszczeń do środowiska (ścieki, hałas, zanieczyszczenia powietrza itp.). Są to jednak obiekty, których realizacja rozwiąże szereg dotychczasowych problemów ekologicznych o wymiarze często ponadlokalnym (np. drogi).

Przewidywane w związku z realizacją Regionalnego Programu Operacyjnego oddziaływania, to w większości typowe oddziaływania na środowisko związane z budową

(przebudowa) obiektów i urządzeń i późniejszą ich eksploatacją. Również typowe będą oddziaływania w wypadku rozbiórki po ich wyeksploatowaniu.

Ważnym, i jakościowo nowym elementem oddziaływania na środowisko, będą projekty dotyczące odnowy i rewitalizacji terenów zdegradowanych w wyniku działalności przemysłowej i wojskowej, a także działania w zakresie technicznej odnowy obiektów budownictwa wielkopłytkowego w miastach i na terenach wiejskich. Ta część programu niesie za sobą znaczne skutki dla środowiska, jednoznacznie pozytywne, bowiem w efekcie jego realizacji zrehabilitowane zostaną znaczne powierzchnie terenów dotychczas zanieczyszczonych, i skutki negatywne, groźne dla środowiska i zdrowia ludzi, bowiem w wyniku planowanych działań powstaną znaczne ilości odpadów niebezpiecznych, wymagających unieszkodliwienia (m.in. odpady zawierające azbest z wymienianych pokryć dachowych, materiałów izolacyjnych itp.). Z uwagi na skalę i wagę problemu, w Programie Ochrony Środowiska i Planie Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2010, unieszkodliwianiu odpadów niebezpiecznych poświęcono odrębny rozdział.

4.2 Ekologiczne efekty realizacji RPO

Celem głównym Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w latach 2007 – 2013 jest „poprawa konkurencyjności województwa oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej jego obszaru”. Realizacja tego celu spowoduje wzmocnienie społeczno-gospodarczej roli województwa w kraju, wzrost zatrudnienia, zwiększenie dochodów mieszkańców i poprawę ich poziomu życia oraz zmniejszenie różnic w rozwoju społecznym i gospodarczym pomiędzy obszarami. Odbywać się to jednak będzie przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju, o czym świadczy fakt, że Program jako jeden z pięciu celów szczegółowych ustala „poprawę stanu środowiska przyrodniczego, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym”. Efektem ekologicznym realizacji tego celu będzie zachowanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego dla przyszłych pokoleń. Sprzyjać to będzie rozwojowi gospodarczemu, podniesie atrakcyjność obszaru województwa, ale również pozwoli na właściwe funkcjonowanie ekosystemów przyrodniczych obszaru. Również w pozostałych celach szczegółowych Programu dopatrzeć się można elementów, których realizacja pozwoli na uzyskanie wymiernych efektów ekologicznych. Takim celem jest „poprawa infrastruktury technicznej i społecznej regionu”. W szczególności realizacja zadań związanych z poprawą warunków użytkowych dróg powinna dać wyraźne efekty ekologiczne, a zwłaszcza mierzone

poprawą klimatu akustycznego i warunków aerosanitarnych. Również z realizacją celu „ożywienie społeczno-gospodarcze obszarów zdegradowanych” spodziewać się należy nie tylko poprawy warunków życia ludności województwa, ale również likwidacji szeregu zagrożeń środowiska, jakie zdiagnozowane są np. na byłych terenach przemysłowych i wojskowych, na terenach po byłych PGR-ach oraz na terenach mieszkaniowych budownictwa wielkopłytowego. Dotyczy to chociażby występowania materiałów budowlanych zawierających azbest, występowania gruntów wymagających rekultywacji, braku bezpiecznych ekologicznie rozwiązań gospodarki wodno-ściekowej itp.

Jak wykazują analizy zawarte np. w rokrocznie wydawanych przez Inspekcję Ochrony Środowiska Raportach o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego, źródłem wielu zagrożeń środowiskowych, a zwłaszcza związanych z zanieczyszczeniem powietrza i hałasem komunikacyjnym w województwie są niedostatki w infrastrukturze technicznej, a w szczególności w infrastrukturze komunikacyjnej. Analizy wskazują, że drogi i szlaki kolejowe charakteryzują się niską jakością techniczno-użytkową, co powoduje wzmożoną emisję zanieczyszczeń komunikacyjnych i hałasu komunikacyjnego. Miejskie układy drogowe, zwłaszcza większych miast województwa pozbawione są tras średnicowych i obwodnic, co powoduje kierowanie wzmożonego ruchu komunikacyjnego, w tym tranzytowego przez centra miast (często o charakterze zabytkowym, np. Toruń, Chełmno, Grudziądz), przez osiedla mieszkaniowe i tereny rekreacyjne.

Nie odpowiadające aktualnym wymaganiom parametry hydrologiczne i brak właściwego zagospodarowania nabrzeży w zakresie infrastruktury technicznej uniemożliwia wykorzystanie rzeki Wisły i Noteci jako dróg transportu wodnego.

Działania realizowane w ramach priorytetu 1. „Rozwój infrastruktury technicznej” prowadzić będą do:

- poprawy zagospodarowania regionu w infrastrukturę techniczną, przede wszystkim związaną z transportem (drogowym, kolejowym, lotniczym, żegluga śródlądową) dla zwiększenia dostępności zewnętrznej regionu oraz spójności wewnętrznej oraz zwiększenia bezpieczeństwa transportowego,
- poprawy zaopatrzenia ludności i gospodarki w energię,
- zwiększenia atrakcyjności terenów inwestycyjnych ważnych dla rozwoju regionu.

W ramach priorytetu wspierane będą działania ukierunkowane na budowę i przebudowę infrastruktury transportowej, zintegrowanie regionalnego układu komunikacyjnego i zespolenie go z krajowym oraz europejskim system komunikacyjnym.

Planowane do realizacji w priorytecie 1. działania są spójne z innymi dokumentami programowymi i strategicznymi unijnymi, krajowymi i wojewódzkimi. Dla przykładu warto przytoczyć, że w projekcie zadań inwestycyjnych dla wieloletniego planu inwestycyjnego na lata 2007 – 2013 ujęto w „Strategii rozwoju transportu do roku 2015 w województwie kujawsko-pomorskim” realizację przebudowy ponad 30 odcinków dróg wojewódzkich o łącznej długości ponad 750 km.

Wszystkie planowane w ramach priorytetu 1 działania w zakresie infrastruktury technicznej spowodują nie tylko zmiany środowiska, ale przyniosą także pośrednio efekty ekologiczne. Realizacja przebudowy dróg wojewódzkich przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa i polepszenia warunków ruchu, a pośrednio do ograniczenia emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych i hałasu komunikacyjnego oraz do efektywnych rozwiązań gospodarki wodami opadowymi na powierzchniach komunikacyjnych. Takie same efekty uzyska się też w wyniku realizacji dróg niższej kategorii. Godne podkreślenia jest działanie polegające na budowie dróg pożarowych w lasach, co przynieść może wymierne efekty ekologiczne w postaci ochronionych przed pożarami drzewostanów leśnych.

Najwięcej bezpośrednich efektów ekologicznych uzyska się w wyniku realizacji zadań w ramach priorytetu 2. „Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska”. Celem priorytetu jest poprawa jakości środowiska, jego racjonalne kształtowanie i zachowanie zasobów naturalnych dla polepszenia warunków życia mieszkańców i stanowienia korzystnych warunków do rozwoju gospodarki.

Analiza aktualnego stanu i źródeł zagrożeń środowiska wskazuje, że częstą przyczyną degradacji poszczególnych komponentów środowiska i przestrzennych konfliktów środowiskowych w województwie kujawsko-pomorskim są duże jeszcze braki w wyposażeniu w infrastrukturę ochrony środowiska.

Poważnym źródłem zagrożenia środowiska wodnego województwa jest gospodarka ściekowa. Wiele z funkcjonujących oczyszczalni ścieków jest przestarzałych i wymaga unowocześnienia. Przepustowość istniejących oczyszczalni wykorzystana jest jedynie w około 50 %. Niezbędna jest rozbudowa systemów kanalizacyjnych.

Głównym sposobem unieszkodliwiania odpadów w województwie jest ich składowanie na składowiskach odpadów. Wiele z nich przewidzianych jest do zakończenia eksploatacji i do rekultywacji. Niezbędne jest pilne tworzenie systemów kompleksowego odzysku odpadów.

Źródłem zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w województwie są głównie zanieczyszczenia energetyczne i komunikacyjne. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń

gazowych i pyłowych wymaga rozwoju i modernizacji urządzeń infrastruktury ciepłej, w tym wykorzystujących energię ze źródeł alternatywnych.

Poważnym problemem ekologicznym obszaru województwa jest zagrożenie suszami i powodzią. Przeciwdziałać tym niekorzystnym zjawiskom może realizacja urządzeń i obiektów retencji wodnej.

Z planowanych w ramach priorytetu 2. działań szczególne efekty ekologiczne uzyska się w wyniku:

- rozwoju i unowocześnienia sieci przesyłowych i urządzeń oczyszczalni ścieków w aglomeracjach od 2 tys. RLM do 15 tys. RLM, ujętych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych. W latach 2006 – 2010 w województwie kujawsko-pomorskim KPOŚK przewiduje w tej grupie budowę zbiorczych systemów oczyszczania ścieków w następujących aglomeracjach: Dąbrowa, Janowiec Wielkopolski, Łysomice, Mroczka, Pakość, Pruszcz Pomorski, Radzyń Chełmiński, Sicienko, Strzelno, Świdziebna, Świekatowo. Efektem rzeczowym, tego działania będzie wybudowanie sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w 11 miejscowościach, a efektem ekologicznym objęcie oczyszczaniem ok. 12 tys. m³ ścieków na dobę. W następnych latach KPOŚK przewiduje budowę kolejnych 8 nowych i modernizację 16 istniejących oczyszczalni ścieków, z planowanym uzyskaniem efektu ekologicznego (18,5 tys. m³/d oczyszczonych ścieków) w latach 2014-2015 (*efekt ten podano, bowiem wymienione systemy oczyszczania ścieków realizowane będą w dużej mierze w latach objętych RPO*).
- rozwoju i modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę i uzdatniania wody. Poprawa w zaopatrzeniu w wodę zrealizowana będzie gminach o najniższym stopniu zwodociągowania (m.in. Chełmno, Dragacz, Grudziądz, Lubień Kujawski, Skępe, Solec Kujawski, Więcbork, Zławieś Wielka).
- realizacji przedsięwzięć z zakresu gospodarki odpadami, w tym związanych z zapobieganiem powstawaniu odpadów, odzyskiem odpadów i unieszkodliwianiem odpadów ujętych w Planie Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Wsparciem objęte będą kompleksowe systemy gospodarowania odpadami komunalnymi obsługujące zbiorowości do 150 tys. mieszkańców, w tym: działania prewencyjne, wdrażanie selekcyjonowania i recyklingu odpadów, wtórne ich zagospodarowanie, selektywna zbiórka odpadów, unieszkodliwianie odpadów, w tym połączone z odzyskiem energii. W pierwszej kolejności wsparcie

będzie kierowane na rozbudowę istniejących składowisk odpadów i ich modernizację w kierunku rozszerzenia stopnia unieszkodliwiania odpadów i ich gospodarczego wykorzystania. Wspierane będą przede wszystkim te projekty z zakresu rekultywacji składowisk, które zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko-Pomorskiego (2003 r.) powinny być zamknięte do końca 2009 roku. Takich obiektów jest w województwie 38, w tym m.in. międzygminne w Służewie, Zakurzewie, Rozwarzynie i Puszczy Miejskiej. Do roku 2012 przewidywane jest zakończenie eksploatacji kolejnych 10 składowisk.

- ograniczania emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do atmosfery związanych z wytwarzaniem energii cieplnej dla celów bytowych i gospodarczych. Wymaga to wsparcia rozwoju i modernizacji systemów (źródła i sieci) infrastruktury cieplnej wykorzystujących nowoczesne, energooszczędne urządzenia i technologie.
- realizacji inwestycji dla utrzymywania w sprawności funkcjonalnej urządzeń i obiektów ograniczających wystąpienie powodzi, w tym regulacja cieków wodnych, budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych. Wsparcie uzyskają również projekty powodujące zwiększenia zasobów dyspozycyjnych wody, a w szczególności na obszarach, gdzie występuje jej duży deficyt dla gospodarki rolnej. Szczególne preferencje będą miały małe zbiorniki retencyjne (wielozadaniowe) o pojemności mniejszej niż 10 mln m³. Właśnie do budowy tego typu zbiorników w województwie kujawsko-pomorskim występują szczególnie korzystne warunki fizjograficzne i na takie zbiorniki jest też największe zapotrzebowanie ze strony gospodarki rolnej, gospodarki leśnej oraz dla zachowania bioróżnorodności obszaru.
- wsparcia przedsięwzięć inwestycyjnych w małych i średnich przedsiębiorstwach w zakresie ich dostosowania do wymogów ochrony środowiska, w tym m.in. w zakresie monitoringu środowiskowego, systemów zarządzania środowiskiem, gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, ochrony powietrza oraz wdrażania technik przyjaznych dla środowiska.
- wspierania projektów i inwestycyjnych związanych z produkcją energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych (siła wiatru, energia słoneczna, energia geotermalna, biomasa, małe elektrownie wodne).

Realizacja wyżej przedstawionych działań w ramach priorytetu 2. spowoduje, jak to zakłada Regionalny Program Operacyjny:

- poprawę stanu środowiska przyrodniczego (wód, gleby, powietrza, klimatu akustycznego),
- ograniczenie zagrożeń klęskami powodzi i suszy,
- większy udział energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych.

Pewnych efektów ekologicznych spodziewać się można w wyniku realizacji działań w ramach priorytetu 6. „Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy”. Celem priorytetu są przemiany architektoniczno-urbanistyczne, społeczne i ekonomiczne m.in. na obszarach poprzemysłowych i powojaskowych. Realizacja przedsięwzięć przywracających walory użytkowe takich terenów i ich adaptację dla nowych funkcji społeczno-gospodarczych wymagać będzie często likwidacji źródeł i ognisk zanieczyszczenia środowiska i rekultywację terenów zdegradowanych.

Realizacja działań ujętych w pozostałych priorytetach, tj. „Rozwój infrastruktury społecznej” (priorytet 3.), „Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego” (priorytet 4.), „Wzmocnienie konkurencji przedsiębiorstw” (priorytet 5.), nie spowoduje powstania bezpośrednich efektów ekologicznych. Pośrednio jednak oddziaływać może na tworzenie się warunków do działań proekologicznych. Nie analizowano priorytetu 7 – Pomoc techniczna z uwagi na jego czysto instrumentalny i techniczny charakter.

4.3 Przewidywane oddziaływania na środowisko, wpływ na zdrowie ludzi

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 jako cel główny przyjmuje poprawę konkurencyjności województwa oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej jego obszaru. Jak wykazano w rozdziale 4.2 niniejszej prognozy, realizacja tego celu odbywać się będzie jednak przy poszanowaniu zasad zrównoważonego rozwoju, a zasadniczym efektem ekologicznym będzie m.in. „zachowanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego dla przyszłych pokoleń”. Tym niemniej planowane działanie, niezbędne dla realizacji celu głównego i celów szczegółowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, a zwłaszcza działania inwestycyjne i modernizacyjne oddziaływać będą na środowisko przyrodnicze obszaru i powodować w nim pewne zmiany i przekształcenia. Skala tych oddziaływań będzie zmienna w zależności od rodzaju, wielkości i lokalizacji przedsięwzięć. Największa skala

oddziaływać wiązać się będzie z nowoprojektowanymi „dużymi” rozwiązaniami infrastrukturalnymi, a zwłaszcza liniowymi. Przedsięwzięcia modernizacyjne nawet o znacznym zakresie rzeczowym i finansowym w mniejszym stopniu będą oddziaływać na środowisko. Największe „negatywne” oddziaływania na środowisko wystąpią przy realizacji zadań w terenach o największej wartości przyrodniczej.

Ze względu na programowy, a nie zadaniowy charakter omawianego dokumentu, ocena oddziaływania realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 na środowisko musi posiadać duży stopień ogólności. Jako zasadę przyjęto ocenę oddziaływania realizacji przyjętych w Programie siedmiu priorytetów, z uszczegółowieniem na opisane w nich działania.

Podstawą określenia potencjalnych zagrożeń i konfliktów środowiskowych, jakie może spowodować realizacja projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 była analiza treści tego dokumentu, a zwłaszcza analiza treści zawartych w przyjętych siedmiu priorytetach w odniesieniu do stanu środowiska województwa kujawsko-pomorskiego. Przedmiotem oceny było oddziaływanie opisanych w priorytetach działań na rzeźbę terenu, powietrze atmosferyczne, klimat akustyczny, środowisko wodne, gleby, roślinność i zwierzęta, krajobraz i zdrowie ludzi.

W ocenie (tabela) zastosowano trzy stopnie oddziaływania, jakie mogą wywrzeć proponowane w ramach siedmiu priorytetów działania na poszczególne elementy środowiska. W wyniku ich realizacji może nastąpić pogorszenie warunków środowiska (-), poprawa (+) lub zmiany nie wystąpią (0).

Przez oddziaływanie negatywne rozumieć należy zmiany i przekształcenia poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego związane z etapem budowy obiektów i urządzeń, powodujących wzrost presji na środowisko w okresie ich funkcjonowania.

Poprawa warunków środowiska wiązać się będzie z sytuacjami, gdzie realizacja opisanych w Programie działań sprzyja, bądź doprowadzi do poprawy dotychczasowych warunków.

Stan bez zmian w sytuacjach, gdy opisane w poszczególnych priorytetach działania nie mają wpływu na elementy środowiska oraz zdrowie i jakość życia mieszkańców województwa lub ich wpływ jest niewielki.

Tabela

Ocena wpływu realizacji ustaleń RPO na stan środowiska i zdrowie ludzi

Priorytet / działanie	Elementy środowiska								Uwagi
	Rzeźba terenu	Powietrze atmosferyczne	Klimat akustyczny	Wody	Gleby	Roślinność i zwierzęta	Krajo-braz	Zdrowie ludzi	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Priorytet 1. Rozwój infrastruktury technicznej									
Budowa i przebudowa dróg wojewódzkich	-* (stały, bezpośr.)	+	+	0	-	-*	0/-*	+	*wzrost znaczenia na obszarach chronionych
Budowa i przebud. dróg dla poprawy dostępności kom. ter. przeznaczonych pod inwestycje	- (stały bezpośr.)	0	0	0	-	-	0/-	0	
Budowa i przebudowa dróg powiatowych	-* (stały, bezpośr.)	+	+	0	-	-*	0/-*	+	*wzrost znaczenia na obszarach chronionych
Budowa i przebudowa dróg gminnych	-* (stały, bezpośr.)	+	+	0	-	-*	0/-*	+	*wzrost znaczenia na obszarach chronionych
Budowa tras średnicowych w dużych miastach	0	+	+	0	0	0	0	+	
Budowa obwodnic miast	-* (stały, bezpośr.)	+	+	0	-	-*	-	+	*wzrost znaczenia na obszarach chronionych
Rozbudowa transportu publicz. w miastach	0	+	+	0	0	0	0	+	
Zakup taboru oraz modernizacja lokalnych linii kolejowych	0	0	0	0	0	0	0	0	
Rozbudowa inf.r.technicznej transportu lotniczego	0	0	0/-	0	0	0/-	0	0	
Rozwój infrastruktury żeglugi śródlądowej	0	0	0	-*	0	-*	0/-*	0	*wzrost oddziaływań na obszarach chronionych
Inwestycje rozw. - modernizacyjne w energetyce	0	+	0	0	0	0	0	0	
Priorytet 2. Zachowanie i racjonalne wykorzystanie środowiska									
Rozwój sieci przesyłowych i oczyszczalni ścieków	0	0	0	+	0	-	0	+	
Rozwój i modern.systemów zaopatrzenia w wodę	0	0	0	0	0	0	0	+	
Przedsięwzięcia z zakresu gosp. odpadami komunalnymi	0	0	0	0/+	0/+	0/+	0/+	+	
Realizacja projektów dot. produkcji energii elektr. ze źródeł odnawialnych	0	+	0	0/-*	0	0	0/-**	0	oddziaływanie negatywne w przypadku: *MEW **elektrowni wiatrowych
Ochrona przeciwpowodziowa	0/-* (trwały, bezpośr.)	0	0	0/+	0	-*	-*	0	*dot.oddziaływań na obszarach chronionych

Zwiększenia zasobów dyspozyc. wody	0/* (trwały, bezpośredni)	0	0	+	-	-*	0	0/+ (trwały, bezpośredni)	*dot.oddziaływań na obszarach chronionych
Dostosowanie małych i średnich przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska	0	+	+	+	0	0	0	0/+ długookres., pośredni)	
Realizacja projektów z zakresu ochrony przyrody	0	0	0	0	0	+	+	0	
Priorytet 3. Rozwój infrastruktury społecznej									
Rozbudowa i unowocześnienie infrastruktury edukacyjnej	0	0	0	0	0	0	0	0/+ długookres. pośredni)	
Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia	0	0	0	0	0	0	0	+	
Rozwój infrastruktury kultury	0	0	0	0	0	0	0	0	
Priorytet 4. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego									
Rozwój regionalnej szerokopasmowej sieci teleinformacyjnej	0	0	0	0	0	0	0	0	
Priorytet 5. Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw									
Rozwój instytucji otoczenia biznesu	0	0	0	0	0	0	0	0	
Kształtowanie regionalnego systemu transferu innowacji i technologii	0	0	0	0	0	0	0	0	
Priorytet 6. Wspieranie przemian w miastach i obszarach wymagających odnowy									
Odnowa zdegradowanych fragmentów miast	0	0	0	0	0	0	0/+ (krótkookr., bezpośredni)	+	
Odnowa zdegradowanych obszarów przemysłowych	0	0	0	+	0	0	0/+ (krótkookr., bezpośredni)	0	
Odnowa zdegradowanych obszarów powojenskich	0	0	0	0	0	0	0/+ (krótkookr., bezpośredni)	0	
Poprawa stanu techn., zabudowy mieszkaniowej wielkopłytowej	0	0	0	0	0	0	0	+	
Priorytet 7. Pomoc techniczna									
Działania wspierające realizację RPO	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Oznaczenia:

- + poprawa stanu
- 0 wpływ obojętny, stan bez zmian
- oddziaływanie negatywne

Największe zmiany i przekształcenia w środowisku spowoduje realizacja przedsięwzięć w ramach priorytetu 1. „Rozwój infrastruktury technicznej”, a zwłaszcza realizacja projektów związanych z budową i przebudową dróg. Skala zmian i przekształceń rosnąć będzie wraz z rangą komunikacyjną dróg.

Największe zagrożenia (ze względu na parametry techniczne dróg) związane będą z realizacją dróg wojewódzkich, a najmniejsze – z drogami gminnymi oraz z drogami realizowanymi dla poprawy dostępności komunikacyjnej terenów inwestycyjnych.

Realizacja projektów „drogowych” dotyczyć będzie głównie modernizacji dróg już istniejących i wiązać się będzie głównie z poprawą ich stanu technicznego (wymiana nawierzchni, budowa systemów odwadniających, poszerzenie pasów drogowych, umocnienie poboczy itp.). W ramach priorytetu 1. budowa dróg po nowym śladzie (za wyjątkiem budowy tras średnicowych w dużych miastach oraz obejść drogowych) będzie rzadkością.

Działania związane z przebudową spowodują zajęcie pod drogi pasów terenu przylegających do istniejącej już infrastruktury drogowej i będących już pod wpływem antropopresji związanej głównie z emisją hałasu i zanieczyszczeń komunikacyjnych. Skutkiem przebudowy dróg będzie przede wszystkim poprawa warunków akustycznych i aerosanitarnych terenów przyległych, a więc i poprawa warunków życia mieszkańców miejscowości, przez które te drogi przebiegają. Zmniejszy się też negatywne oddziaływanie na środowisko wodne (budowa systemów ujmujących wody opadowe z powierzchni komunikacyjnych). Poprawi się też bezpieczeństwo ruchu drogowego.

W związku z budową i przebudową dróg nastąpi „ubytek” powierzchni dotychczas aktywnych biologicznie. Będą to głównie użytki rolne (rzadziej tereny leśne), z tym, że występujące w bezpośrednim otoczeniu dróg gleby (a zwłaszcza w sąsiedztwie dróg o dużym natężeniu ruchu) są często zanieczyszczone (metale ciężkie, WWA).

Przebudowa dróg niesie największe zagrożenie dla istniejących już przy nich szpalerów zadrzewień. Są to najczęściej zadrzewienia o dużych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych. Z doświadczeń przy realizowanych już tego typu przedsięwzięciach wynika, że przy przebudowie dróg masowo usuwa się starodrzew, podbudowując potrzebę wycinki drzew względami poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Pozytywnym elementem inwestycji drogowych powinno być natomiast tworzenie bezpiecznych przejść dla zwierząt, tak dotkliwie dzisiaj brakujących. Ma to szczególne znaczenie w rejonach, gdzie drogi przecinają korytarze ekologiczne.

Generalnie można stwierdzić, że skala w/w negatywnych oddziaływań będzie większa w przypadku realizacji przedsięwzięć drogowych przebiegających przez tereny chronione w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody.

Realizacja projektów związanych z rozbudową transportu publicznego w miastach oraz z modernizacją infrastruktury transportu kolejowego nie spowoduje negatywnych oddziaływań na środowisko. Wpłynie natomiast na poprawę warunków akustycznych oraz w przypadku transportu publicznego – ponadto na obniżenie poziomu emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych, tym samym na poprawę warunków aerosanitarnych. Ma to szczególne znaczenie dla gęsto zamieszkałych dzielnic śródmiejskich oraz dla terenów osiedli mieszkaniowych.

Rozbudowa istniejącej infrastruktury transportu lotniczego spowoduje wzrost natężenia ruchu lotniczego, a tym samym pogorszenie warunków akustycznych na terenach zabudowy mieszkaniowej zlokalizowanej w otoczeniu lotnisk. Dotyczy to głównie portu lotniczego w Bydgoszczy, gdzie już obecnie identyfikuje się tego typu konflikty. Z rozbudową lotnisk wiązać się też będzie konieczność zajęcia terenów dotychczas czynnych biologicznie (często są to tereny leśne) pod infrastrukturę techniczną (pasy startowe, drogi dojazdowe, hangary, parkingi itp.).

Rozwój infrastruktury żeglugi śródlądowej umożliwiającej właściwe wykorzystanie rzek regionu dla celów transportowych, a głównie turystycznych, wymagać będzie prac regulacyjnych, ingerujących w dotychczasowe stosunki wodne. Oddziaływanie dotyczy też będzie terenów przybrzeżnych, gdzie często występują bardzo wartościowe przyrodniczo zespoły roślinne.

Realizacja projektów w ramach priorytetu 2. „Zachowanie i racjonalne wykorzystanie środowiska” wpłynie na poprawę warunków środowiskowych w województwie. Doprowadzi do likwidacji lub zminimalizuje negatywne oddziaływanie wielu dotychczasowych źródeł zagrożeń, powodujących m.in. zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych, powietrza atmosferycznego i gleb. Realizowane w ramach priorytetu przedsięwzięcia będą miały jednoznaczny proekologiczny charakter. Tym niemniej podczas realizacji niektórych z nich wystąpią pewne (najczęściej na niewielką skalę i chwilowe) negatywne oddziaływania – typowe przy prowadzeniu inwestycji liniowych (np. kolektory kanalizacyjne i wodociągowe) i kubaturowych zmiany i przekształcenia niektórych komponentów środowiska.

Prowadzone w ramach priorytetu 2. inwestycje wymagać będą ingerencji w dotychczasowe warunki życia świata roślin i zwierząt (budowa kanalizacji i wodociągów, regulacja cieków wodnych, budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych, budowa

zbiorników retencyjnych). Realizacja niektórych przedsięwzięć naruszyć też może dotychczasowe warunki rzeźby terenu (np. budowa wałów przeciwpowodziowych i zbiorników retencyjnych) lub wprowadzić dysharmonię w krajobrazie (np. siłownie wiatrowe). Trzeba jednak też brać pod uwagę, że realizacja niektórych z planowanych zadań hydrotechnicznych (np. budowa wałów przeciwpowodziowych i zbiorników retencyjnych) poprawiając warunki ochrony przeciwpowodziowej oraz zwiększając zasoby dyspozycyjne wody, może doprowadzić do zniszczenia lub zubożenia cennych przyrodniczo ekosystemów torfowiskowych oraz ekosystemów naturalnych rzek i dolin i prowadzić do ograniczenia różnorodności biologicznej tych terenów. W tych przypadkach konieczne będzie zaplanowanie działań rekompensujących straty przyrodnicze, a w niektórych przypadkach nawet kompensację poprzez tworzenie obszarów zastępczych. Ważne będzie też utrzymanie korytarzy i łączników zapewniających ciągłość ekologiczną obszarów chronionych.

Realizacja projektów do produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych spowoduje ograniczenie emisji zanieczyszczeń energetycznych, ale spowodować może negatywne oddziaływania na krajobraz (np. elektrownie wiatrowe) lub przyrodę (np. małe elektrownie wodne na warunki migracji ryb, elektrownie wiatrowe na warunki przelotu ptaków).

Realizacja przedsięwzięć w ramach pozostałych priorytetów nie spowoduje istotnych i trwałych zmian i przekształceń w środowisku. Wiele z planowanych działań poprawi natomiast warunki życia ludzi. Dotyczy to w szczególności przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach priorytetu 3. „Rozwój infrastruktury społecznej” oraz priorytetu 6. „Wspieranie przemian w miastach i obszarach wymagających odnowy”. Przeprowadzenie w ramach priorytetu 6. rewitalizacji zdegradowanych terenów miejskich (zwłaszcza fragmentów o zabytkowej zabudowie), powojaskowych, poprzemysłowych i wielkopłytkowej zabudowy mieszkaniowej wyraźnie poprawić może walory krajobrazowe i ład przestrzenny wielu miast województwa kujawsko-pomorskiego.

4.4 Wpływ realizacji RPO na obszary chronione, w tym objęte siecią NATURA 2000

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego ustanowiono szereg form prawnej ochrony przyrody i krajobrazu w oparciu o przepisy ustawy o ochronie przyrody. Na terenie regionu nie utworzono dotychczas parku narodowego, jednak znajdują się tu liczne rezerваты przyrody, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Zatwierdzono też 5 obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, planuje się utworzenie sieci specjalnych obszarów ochrony siedlisk. Ich opis podano w rozdz. 3.3.

Realizacja przedsięwzięć w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego nie powinna spowodować negatywnych oddziaływań na przyrodę chronioną w rezerwach przyrody, ponieważ na ich terenie obowiązują ściśle określone reżimy ochronne wynikające z aktów prawnych o utworzeniu danego rezerwatu, które wykluczają jakąkolwiek działalność szkodzącą przedmiotowi ochrony. Część rezerwatów przyrody posiada aktualne plany ochrony, które szczegółowo określają dopuszczalne sposoby użytkowania obszaru. Żadne z planowanych w ramach RPO działań nie dotyczy bezpośrednio rezerwatów przyrody.

Na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, mimo że są terenami prawnie chronionymi, dopuszcza się działalność gospodarczą. Przepisy rozporządzeń o ich utworzeniu zawierają szereg zakazów, które w dużym stopniu skutecznie chronią walory i zasoby przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe tych obszarów. Należy wymienić zakaz realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych. Wpływ realizacji działań przewidzianych w RPO na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu zależeć będzie w dużej mierze od sposobu przygotowania i realizacji poszczególnych inwestycji. Duża rola przypada tu administracji samorządowej gmin i powiatów w kompetencji, których znajduje się określanie warunków decyzji zezwalającej na realizację przedsięwzięć w terenie.

Zarówno tereny parków krajobrazowych jak i obszary chronionego krajobrazu to obszary o wyróżniających się walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Są to tereny słabo dotychczas zurbanizowane i należą do terenów najsłabiej wyposażonych w infrastrukturę techniczną. Dlatego powinny być w pierwszej kolejności wyposażane w infrastrukturę ochrony środowiska.

Istniejące i projektowane obszary sieci Natura 2000 rozmieszczone są nieregularnie na obszarze całego regionu. Największe powierzchnie zajmują obszary w dolinie Wisły. Obszary Natura 2000 stanowią tereny o przeważającym rolniczym sposobie użytkowania. Przeważają trwałe użytki zielone. Znaczny areal powierzchni stanowią wody (np. „Ostoja Nadgoplańska”, „Dolina Dolnej Wisły”), nieużytki rolnicze (np. „Błota Rakutowskie”, „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego”) i lasy (np. „Bagienna Dolina Drwący”). Są to obszary słabo zurbanizowane, zabudowa jest nieliczna, a infrastruktura techniczna i społeczna słabo wykształcona. Mimo, iż np. obszar „Dolina Dolnej Wisły” znajduje się na terenie kilku miast nie ma tu znaczącego zainwestowania, jedynie nad Wisłą znajdują się bulwary spacerowe, a przez rzekę prowadzi łącznie kilka mostów. Na niektórych obszarach rozwinęła się mocno funkcja rekreacyjna (np. „Sandr Wdy”, „Ostoja Brodnicka”, „Ostoja Lidzbarska”) a tereny

szczególnie w okresie letnim są intensywnie użytkowane turystycznie. Część terenów (np. „Torfowisko Mieleńskie”, „Ciechocinek”, „Dolina Brdy i Stążki w Borach Tucholskich” obejmują istniejące rezerваты przyrody. Większość obszarów Natura 2000 znajduje się na terenach już chronionych jako parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu.

Warto zaznaczyć, że dla części obszarów chronionych w związku ze stosownymi zapisami w ustawie o ochronie przyrody sporządzane są tzw. plany ochrony. Plan ochrony zawiera precyzyjne zapisy odnośnie możliwości i zasad użytkowania i zagospodarowania obszaru chronionego, w tym koncepcję ochrony zasobów, tworów i składników przyrody oraz wartości kulturowych, a także eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych. Obowiązek sporządzenia i zatwierdzenia planu ochrony istnieje dla rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i obszarów Natura 2000. Obecnie (według stanu na lipiec 2006 r.) tylko część rezerwatów przyrody posiada ważne plany ochrony. Są one jednak sukcesywnie sporządzane i wdrażane. Żaden park krajobrazowy ani żaden obszar Natura 2000 w województwie nie posiada zatwierdzonego planu ochrony. Projekty planów ochrony opracowano dla parków krajobrazowych: Brodnickiego, Krajeńskiego i Tucholskiego. Opracowany i zatwierdzony plan ochrony będzie dokumentem, którego zapisy regulować będą możliwość realizacji danej inwestycji w ramach Programu Operacyjnego, określą warunki realizacji danego przedsięwzięcia bądź wykluczą możliwość realizacji danej inwestycji. Nie sporządza się natomiast planów ochrony dla obszarów chronionego krajobrazu.

Celem głównym analizowanego Regionalnego Programu Operacyjnego jest „Poprawa konkurencyjności województwa oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej jego obszaru”. Autorzy projektu Programu z dużą troską podeszli do ochrony środowiska regionu i jeden z celów szczegółowych zaproponowali jako „Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym”. Założeniem tego celu jest dążenie do zachowania zasobów i walorów środowiska województwa dla przyszłych pokoleń, sprzyjające rozwojowi gospodarczemu, poprawie szeroko rozumianej atrakcyjności regionu. Tak sformułowany cel gwarantuje, że realizacja Programu będzie przebiegała z poszanowaniem ustawowej zasady zrównoważonego rozwoju. Założono w Programie ochronę i racjonalne użytkowanie środowiska przyrodniczego, rozwój i modernizację infrastruktury służącej ochronie środowiska. Pozwolić to ma na osiągnięcie standardów określonych dyrektywami UE i wynikających z Traktatu Akcesyjnego. Jak twierdzą autorzy projektu Programu dobry stan

środowiska przyrodniczego województwa i atrakcyjność jego walorów przyrodniczych ma stać się jednym z głównych elementów wizerunku regionu.

W ramach priorytetu 1 - Rozwój infrastruktury technicznej wspierane będą działania ukierunkowane na budowę i przebudowę infrastruktury transportowej, zintegrowanie regionalnego układu komunikacyjnego i lepsze zespolenie go z krajowym system komunikacyjnym.

Niewątpliwie realizacja tych działań oddziaływać będzie w znacznym stopniu na obszary chronione prawnie i przewidywane do objęcia ochroną. Szereg działań będzie realizowanych na terenach chronionych oraz w ich sąsiedztwie. Znacząco wpłyną na zmianę stanu środowiska na obszarach leżących w bezpośrednim sąsiedztwie planowanych przedsięwzięć oraz znacząco będą oddziaływać na warunki życia mieszkańców tych terenów. Wpływ na obszary chronione będzie lub może być negatywny z pewnością na etapie realizacji przedsięwzięć np. związanych z budową i przebudową dróg. Należy zauważyć, że w województwie kujawsko-pomorskim istniejąca gęstość dróg i linii kolejowych gwarantuje powiązania komunikacyjne wszystkich jednostkom osadniczym. Brak tu obszarów o słabej dostępności komunikacyjnej. Problemem jest jednak zły stan techniczny dróg i linii kolejowych. Taki stan ma również negatywny wpływ na środowisko i jakość życia ludzi. Spowolniony ruch komunikacyjny wywołuje nadmierne zanieczyszczenie powietrza, a bark obwodnic powoduje uciążliwy hałas w miastach. Także duża wypadkowość na drogach jest w znacznej mierze efektem złego stanu technicznego dróg. Dlatego projekt Programu zakłada przebudowę regionalnego systemu transportowego i powiązanie go z krajowym oraz europejskim systemem komunikacyjnym.

Oddziaływanie związane z budową i przebudową infrastruktury transportowej spowoduje niewątpliwie istotne zmiany i przekształcenia środowiska na terenach dotychczas niezainwestowanych. Dotyczy to w znacznym stopniu obszarów chronionych, gdzie sieć drogowa jest słabiej rozwinięta. Według Strategii rozwoju transportu w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2015 przewiduje się wybudowanie, bądź modernizację na terenie województwa ponad 30 odcinków dróg wojewódzkich o łącznej długości ok. 750 km dróg, z tego na obszarach chronionych ok.. 450 km (60%).

Znacznie mniejsze niekorzystne zmiany zajdą przy przebudowie już istniejących dróg. Należy zauważyć, że mimo lokalnego pogorszenia warunków środowiskowych, w szczególności na skutek realizacji nowych inwestycji na terenach dotychczas niezabudowanych, na wielu obszarach oddziaływanie układów transportowych na środowisko przyrodnicze, kulturowe i zdrowie ludzi ulegnie zdecydowanej poprawie.

Przy planowaniu nowych dróg wskazane jest omijanie (w miarę możliwości) obszarów cennych przyrodniczo, a przy modernizacji istniejących odcinków unikanie (a przynajmniej ograniczanie) wycinki drzew przydrożnych. Proponuje się, aby w planach ochrony terenów cennych przyrodniczo (parki krajobrazowe, obszary NATURA 2000) uwzględnić problem rozwoju i modernizacji sieci drogowej w sposób zapewniający zachowanie wartości przyrodniczej terenu.

Rozbudowa miejskich systemów publicznego transportu pasażerskiego w głównych miastach regionu dla zwiększenia udziału transportu publicznego w obrębie miast w większości nie spowoduje niekorzystnego oddziaływania na obszary chronione. Większość miast znajduje się poza zasięgiem obszarów chronionych, jednak kilka miast znajduje się w całości lub w większości na obszarach podlegających ochronie prawnej np. Chełmno w Chełmińskim Parku Krajobrazowym, a Brodnica, Ciechocinek i Golub-Dobrzyń w obszarach chronionego krajobrazu. W związku z tym, że na obszarach chronionych przewiduje się ściśle określone zakazy i ograniczenia nie przewiduje się, aby dopuszczono do realizacji przedsięwzięcia mogące niekorzystnie wpłynąć na przyrodę tych terenów.

Modernizacja lokalnych linii kolejowych także nie powinna wpłynąć niekorzystnie na obszary chronione. Linie kolejowe nie przebiegają przez rezerваты przyrody. Prowadzą przez nieliczne parki krajobrazowe (np. linia Brodnica – Działdowo przez Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy) oraz obszary chronionego krajobrazu. Pewne uciążliwości mogą pojawić się jedynie w czasie realizacji inwestycji i związane mogą być z pracą ciężkiego sprzętu (hałas, wibracje, zanieczyszczenie powietrza).

Uciążliwości dla obszarów chronionych ze strony lotnisk regionalnych w Toruniu, Włocławku, Grudziądzu i Inowrocławiu są i będą stosunkowo niewielkie. Wydaje się, że również rozbudowa infrastruktury technicznej portu lotniczego w Bydgoszczy nie wywoła niekorzystnych skutków dla przyrody obszarów chronionych. Cenne przyrodniczo i krajobrazowo tereny chronione prawnie leżą w znacznej odległości od lotniska, więc nie przewiduje się niekorzystnego oddziaływania.

Wsparcie rozwoju infrastruktury żeglugi śródlądowej umożliwi wykorzystanie rzek, głównie dla celów turystycznej żeglugi pasażerskiej. Wpływ na obszary chronione tego działania może dotyczyć rzek Wisły, Noteci, Brdy i Drwęcy. Wymienione rzeki są częściowo ujęte w sieci ekologicznej Natura 2000. Ponadto Drwęca – w całości i Brda – w części są rezerwatami przyrody. Planowane działania w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej muszą być starannie zaplanowane i muszą uwzględniać wymogi ochrony przyrody i krajobrazu. Zakres inwestycji nie może wykraczać poza normy obowiązujące na obszarach

chronionych. Nie dopuszcza się realizacji przedsięwzięć, które mogłyby pogorszyć warunki bytowania ptaków lub zagrażać stanowi siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000.

Celami priorytetu 2. „Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska” są: poprawa jakości środowiska przyrodniczego, jego racjonalne kształtowanie i zachowanie zasobów naturalnych dla polepszenia warunków życia mieszkańców i становienia korzystnych warunków dla rozwoju gospodarki.

Rozwój i unowocześnianie sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w aglomeracjach od 2 tys. RLM do 15 tys. RLM generalnie wpłynie korzystnie na obszary chronione, bowiem ten przedział wielkości dotyczy w dużej mierze miejscowości położonych w zasięgu parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, a także obszarów zasilania Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP). Według ustaleń Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, w przedziale 2 – 15 tys. RLM znajduje się 45 miejscowości gminnych, z których większość (34) już posiada lub jest w trakcie budowy zbiorczych systemów oczyszczania ścieków. Na lata 2006-2010 przewiduje się budowę oczyszczalni w pozostałych 11 aglomeracjach tej wielkości, z których 5 (Świdziebnia, Mroczka, Sicienko, Łysomice, Pruszcz Pomorski) obejmuje tereny położone częściowo w zasięgu obszarów chronionych (otuliny parków krajobrazowych, obszary chronionego krajobrazu).

Budowa oczyszczalni pozwoli na redukcję zanieczyszczeń, likwidację punktowych źródeł zanieczyszczeń i poprawę jakości wód powierzchniowych. Przedsięwzięcia te niewątpliwie ograniczą zanieczyszczanie wód otwartych predysponowanych dla użytkowania w celach wypoczynkowych, a takie występują głównie na terenach chronionych: parkach krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu. Czasowe uciążliwości mogą wystąpić podczas realizacji inwestycji, jednak po ich zakończeniu służyć będą poprawie jakości wód. Występujące obecnie braki w tym zakresie niekorzystnie oddziałują na warunki życia mieszkańców i stan środowiska, w tym obszarów chronionych.

Przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi to przede wszystkim: zapobieganie powstawaniu odpadów i odzysk odpadów, których powstania nie można uniknąć. Wsparciem objęte będą kompleksowe systemy gospodarowania odpadami komunalnymi obsługujące zbiorowości do 150 tys. mieszkańców, w tym: działania prewencyjne, wdrażanie selekcyjonowania i recyklingu odpadów, wtórne ich zagospodarowanie, selektywna zbiórka odpadów, unieszkodliwianie odpadów, w tym połączone z odzyskiem energii. W pierwszej kolejności wsparcie będzie kierowane na

rozbudowę istniejących składowisk odpadów i ich modernizację w kierunku rozszerzenia stopnia unieszkodliwiania odpadów i ich gospodarczego wykorzystania. Generalnie przedsięwzięcia te nie będą lokalizowane na obszarach chronionych, bowiem zasady ochrony na tych obszarach wykluczają lokalizację obiektów do unieszkodliwiania odpadów, które należą do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Niektóre duże składowiska np. w Niedźwiedziu (gm. Dębowa Łąka), Służewo (gm. Aleksandrów Kujawski), Osnowo (gm. Chełmno) czy składowisko w Bydgoszczy przy ul. Prądocińskiej znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów chronionych. Jednak z całą pewnością można stwierdzić, że ich rozbudowa i modernizacja nie wpłyną niekorzystnie na obszary chronione. Wręcz przeciwnie poprawa ich wyposażenia oraz rozszerzenie stopnia unieszkodliwiania odpadów i ich gospodarczego wykorzystania przyczyni się do zmniejszenia zanieczyszczenia odpadami terenów objętych ochroną. Warto zwrócić uwagę, że przy analizie poszczególnych projektów rozpatrywać należy każdy z nich indywidualnie pod kątem wpływu na środowisko, w tym na obszary chronione i udzielać wsparcia tym projektom, które przyczyniać się będą do poprawy stanu przyrody i krajobrazu.

Ograniczanie emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do atmosfery związanych z wytwarzaniem energii cieplnej dla celów bytowych i gospodarczych, wymaga wsparcia rozwoju i modernizacji systemów (źródła i sieci) infrastruktury cieplnej wykorzystujących nowoczesne, energooszczędne urządzenia i technologie. Działania w tym zakresie nie wpłyną niekorzystnie na obszary chronione. Mniejsze zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego pozwoli na lepszą kondycję przyrody obszarów chronionych, większą odporność środowiska na niekorzystne zmiany i lepsze warunki egzystencji gatunków roślin, zwierząt i grzybów chronionych. Należy w większym stopniu wykorzystywać energię ze źródeł odnawialnych, zwłaszcza na obszarach objętych ochroną prawną.

Inwestycje dla utrzymywania w sprawności funkcjonalnej urządzeń i obiektów ograniczających wystąpienie powodzi, w tym regulacja cieków wodnych, budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych, budowa małych zbiorników retencyjnych mogą lokalnie spowodować niekorzystne zmiany w środowisku przyrodniczym obszarów chronionych (m.in. poprzez zmianę stosunków wodnych, warunków gruntowych i siedliskowych), przy czym należy podkreślić, że przepisy aktów prawnych o ich ustanowieniu dopuszczają do realizacji tylko przedsięwzięcia służące celom ochrony przyrody, wykorzystaniu użytków rolnych i leśnych oraz racjonalnej gospodarki wodnej lub rybackiej.

Jak zakładają autorzy Regionalnego Programu Operacyjnego wspieranie działań w ramach priorytetu 2 spowoduje:

- lepszy stan środowiska przyrodniczego (wód, gleby, powietrza, środowiska akustycznego),
- ograniczenie zagrożeń naturalnych (powódzie, susze),
- większy udział energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych.

Projekty realizowane w ramach tego priorytetu znacząco wpłyną na sumaryczny stan środowiska obszary regionu. Likwidacja wielu punktowych źródeł pozwoli na poprawę jakości wód jezior i rzek. Likwidacja dopływu znacznej ilości nieoczyszczonych ścieków zwiększy zdolności rzek i jezior do samooczyszczania. Porządkowanie gospodarki ściekowej w ośrodkach gminnych oraz małych i średnich miastach będzie uzupełniać działania proekologiczne w tym zakresie realizowane w ramach programu operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

Przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi przyczynią się do zmniejszenia ilości odpadów składowanych na składowiskach. Zwiększy się ilość odzyskanych odpadów i przeznaczonych do powtórnego przerobu. Możliwe będzie zlikwidowanie szeregu niewielkich lokalnych słabo wyposażonych składowisk, na rzecz budowy przeciętnie jednego kompleksu unieszkodliwiania odpadów w powiecie. Możliwe będzie także zwiększenie ilości energii pozyskiwanej z odpadów.

Przedsięwzięcia z zakresu ograniczania emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do atmosfery związanych z wytwarzaniem energii cieplnej dla celów bytowych i gospodarczych także przyczynią się do likwidacji wielu uciążliwości. Wsparcia rozwoju i modernizacji wymagają systemy, w tym źródła i sieci infrastruktury cieplnej na rzecz wykorzystania nowoczesnych, energooszczędnych urządzeń i technologii.

Projekt Programu słusznie zakłada, że niedorozwój infrastruktury tworzy trudniejsze warunki życia mieszkańców, niekorzystne uwarunkowania aktywności gospodarczej, ale także powoduje niską atrakcyjność lokalizacyjną dla inwestycji gospodarczych, co wpływa na mniejsze możliwości wielofunkcyjnego rozwoju właśnie obszarów wiejskich. Powoduje także duże zagrożenia dla jakości środowiska przyrodniczego.

Inwestycje z zakresu infrastruktury technicznej służącej ochronie środowiska, takie jak sieci kanalizacyjne i oczyszczalnie ścieków, zakłady unieszkodliwiania odpadów, mimo że czasami powodują trwałe lokalne przekształcenia w środowisku, wpływają korzystnie na jego stan poprzez ograniczenie negatywnego oddziaływania emitowanych zanieczyszczeń.

Priorytet 3. „Rozwój infrastruktury społecznej” generalnie nie spowoduje powstania żadnych nowych zagrożeń dla obszarów chronionych, w tym w ramach sieci ekologicznej

Natura 2000. Działania w zakresie poprawy jakości i dostępności usług społecznych poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną (edukacyjną, zdrowia, rekreacyjną, sportu) pozwolą na poprawę warunków rewitalizacji sił mieszkańców oraz wypoczywających na obszarach turystycznych, które w większości podlegają ochronie prawnej.

Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego pozwoli na ochronę przed degradacją wielu obiektów i zespołów zabytkowych oraz poprawę ładu przestrzennego, co w szczególności jest istotne na terenach chronionych, które odznaczają się wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi i kulturowymi. Oczywiście jest, że działania w ramach tego priorytetu w pierwszej kolejności powinny być wspierane na obszarach parków krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu.

Priorytet 4. „Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego” nie wpłynie bezpośrednio na trwałe przekształcenia środowiska obszarów chronionych. Należy założyć, że realizowane inwestycje np. budowa regionalnej szerokopasmowej sieci teleinformatycznej będzie realizowana poza obszarami chronionymi, w szczególności z wykluczeniem terenów rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000 jeżeli planowane przedsięwzięcie będzie musiało przebiegać przez teren parku krajobrazowego lub obszar chronionego krajobrazu należy dokonać wszelkich możliwych starań aby wykluczyć negatywne oddziaływanie na walory przyrodniczo-krajobrazowe tych terenów.

Priorytet 5 „Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw” ma na celu wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego, w tym wzrost ich potencjału ekonomicznego, innowacyjnego oraz zwiększenie zatrudnienia nie wpłynie niekorzystnie na przyrodę obszarów prawnie chronionych. Większe inwestycje przemysłowe ukierunkowane na zwiększenie zdolności wytwórczych nie mogą być lokalizowane na terenach chronionych, jeżeli należą do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Przygotowanie produktów turystycznych, w tym związanych z lecznictwem uzdrowiskowym, dziedzictwem kulturowym i aktywnością kulturalną będzie w dużej mierze realizowane na obszarach chronionych, ale nie należy prognozować, aby realizacja tego typu projektów mogła prowadzić do obniżenia walorów przyrodniczo-krajobrazowych bądź powstania nowych zagrożeń.

Priorytet 6. „Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy” ma na celu przemiany architektoniczno-urbanistyczne, społeczne i ekonomiczne w częściach miast odznaczających się różnymi przejawami niedostosowania do wymogów

współczesności, obszarach przemysłowych i powojkowych, skutkujące ich ożywieniem społeczno – gospodarczym, poprawą jakości życia mieszkańców i ładem przestrzennym. Z założenia działania w tym zakresie ograniczone będą do terenów zurbanizowanych, można więc założyć, że realizacja tego projektu tylko w nielicznych przypadkach będzie realizowana na obszarach chronionych (tereny powojkowe). Jednak już sam cel tego priorytetu zakłada poprawę jakości życia mieszkańców i poprawę ładu przestrzennego..

Reasumując należy stwierdzić, że realizacja działań w ramach ustalonych w projekcie RPO priorytetów nie spowoduje większych negatywnych zmian w środowisku przyrodniczym i nie wpłynie niekorzystnie na walory przyrodnicze i krajobrazowe obszarów chronionych regionu, pod warunkiem przestrzegania zakazów i ograniczeń obowiązujących na tych obszarach. Można stwierdzić, że pewne uciążliwości będą miały miejsce podczas realizacji przedsięwzięć, jednak sumaryczny efekt ich realizacji pozwoli na poprawę stanu środowiska i warunków życia mieszkańców w regionie. Na obszarach chronionych, należy utrzymać priorytet zachowania walorów środowiska oraz racjonalnego jego użytkowania, jako nadrzędny w stosunku do rozwoju gospodarczego. W planowaniu rozwoju regionu ważne jest utrzymanie istniejących korytarzy i łączników ekologicznych, dbałość o ich zachowanie, a na terenach przekształconych, tworzenie nowych np. poprzez zalesienie gruntów porolnych, wprowadzanie zadrzewień przydrożnych i śródpolnych, czy renaturalizację zdegradowanych wcześniej obszarów wodno-błotnych i niektórych dolin rzecznych. Ważne jest też kształtowanie świadomości (edukacja ekologiczna) roli i znaczenia istniejących na terenie województwa sieci powiązań przyrodniczych, zarówno w skali regionalnej, jak i krajowej, a niekiedy nawet europejskiej.

4.5 Wpływ realizacji RPO na środowisko kulturowe (zabytki)

4.5.1 Ogólna charakterystyka zasobów kulturowych województwa

Województwo kujawsko - pomorskie obejmuje w ujęciu historycznym, trzy zasadnicze jednostki terytorialne: Ziemię Chełmińską, Kujawy i Ziemię Dobrzyńską oraz częściowo inne pograniczne tereny jak: Pałuki, Krainę (region Wielkopolski), południową część Kociewia (Pomorze Gdańskie) oraz część Ziemi Lubawskiej. Odmienna historia i rozwój poszczególnych „ziem” na przestrzeni dziejów, z uwagi na funkcjonowanie w przeszłości historycznej odmiennych systemów prawnych, a nawet państwowych, zaowocowały w przestrzeni kulturowej i ekonomicznej odmiennym układem

komunikacyjnym, innym typem osadnictwa i zabudowy. W rezultacie obserwujemy dzisiaj duże zróżnicowanie zasobów dziedzictwa kulturowego począwszy od wartościowych, historycznych zespołów urbanistycznych (Toruń, Chełmno), a skończywszy na pojedynczych zabytkach architektury rozsianych licznie na obszarze całego województwa. Zachowały się m.in. rzadkie w tej części Europy zabytki sakralne architektury romańskiej (X-XIw.), liczne zabytki architektury gotyckiej, charakterystyczne zwłaszcza dla Ziemi Chełmińskiej, związane z obecnością na tych ziemiach zakonu Krzyżackiego (XIII-XVw.), liczne obiekty budownictwa pałacowo-dworskiego, unikalne XIX-wieczne zespoły zabudowy militarnej (twierdze), zabytki techniki, w tym obiekty budownictwa wodnego i inne będące świadectwem bogatej przeszłości ziem wchodzących w skład obecnego województwa kujawsko-pomorskiego. Spośród najbardziej wartościowych i unikalnych zabytków zespół Starego i Nowego Miasta w Toruniu został w roku 1997 wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO, a Biskupin i Chełmno wpisane na Listę Pomników Historii.

Z analizy Raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków w województwie kujawsko-pomorskim wykonanego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynika, że ogółem do rejestru zabytków wpisanych jest 2.570 obiektów, w tym 73 % stanowią zabytki architektoniczne, 15,44 % - parki i zieleń zorganizowana, 6,61 % - zabytki archeologiczne, a 4 % - cmentarze. Liczbę poszczególnych rodzajów obiektów dla województwa obrazuje poniższe zestawienie:

RODZAJ ZABYTKU	liczba	%
sakralne	392	15,1 %
obronne	97	3,7 %
użyteczności publicznej	161	6,2 %
zamki	22	0,8 %
pałace	108	4,1%
dwory	212	8,2 %
parki i zieleń	397	15,3 %
mieszkalne	423	16,3 %

gospodarcze	330	12,7 %
przemysłowe	78	3 %
cmentarze	105	4 %
zabytki archeologiczne	170	6,5 %
inne	73	2,8 %
założenia wielkoobszarowe (miejskie)	16	0.6%
RAZEM	2584	100 %

Zasadniczą podstawę rozpoznania zasobów kulturowych województwa kujawsko-pomorskiego stanowią ewidencje zabytków architektury i budownictwa, cmentarzy, parków, zabytków ruchomych i stanowisk archeologicznych prowadzone i uaktualniane przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu i jego Delegatury w Bydgoszczy i Włocławku, a także informacje dostępne w Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków Toruniu, oddziale terenowym Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie.

Podstawą ochrony zabytków będących w ewidencji są ustalenia ochrony zasobów kulturowych ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

4.5.2 Wpływ realizacji RPO na środowisko kulturowe, w tym zabytki

Realizacja RPO będzie wpływać na szeroko pojęte środowisko kulturowe i stan zachowania zabytków. Istotnym jest to, aby ich ochronę pojmować nie tylko na orzekaniu ich zabytkowego charakteru i wpisywaniu do rejestrów, ale także zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek ich wartości, na udaremnianiu ich niszczenia, zniekształcenia, niewłaściwego użytkowania, na umożliwianiu ich naukowego badania i dokumentacji.

Do najważniejszych problemów ochrony zabytków, w kontekście obecnego i planowanego rozwoju gospodarczego regionu, należą: degradacja zabytkowej substancji w wyniku presji zanieczyszczeń przemysłowych i komunikacyjnych oraz dewastacja części mniejszych obiektów w wyniku braku właściwej opieki i eksploatacji ze strony użytkowników.

Niektóre z planowanych w ramach RPO działań będą miały duże znaczenie ochrony zabytków, a także w szerszym kontekście dla ochrony i zachowania środowiska kulturowego regionu. Przewidziana w ramach priorytetu 1 budowa tras średnicowych i obwodnic w dużych ośrodkach miejskich spowoduje z pewnością ograniczenie ruchu pojazdów w obszarze śródmiejskiej zabudowy, często o zabytkowym charakterze, a przez to przyczyni się do ich ochrony przed emisją zanieczyszczeń komunikacyjnych oraz równie niszczącymi drganiami.

Ujęte w priorytecie 3 – Rozwój infrastruktury społecznej działanie polegające na wspieraniu przedsięwzięć ukierunkowanych na poprawę stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych, w tym adaptację obiektów o takim charakterze do świadczenia nowych funkcji, w bezpośredni sposób przyczynią się do ochrony nie tylko suchych obiektów zabytkowych, lecz także do ochrony zachowania środowiska kulturowego całego regionu. Podobnie do ochrony zabytków przyczynić się mogą działania ujęte w priorytecie 6 – Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy. Kierunek określony na odnowę zdegradowanych fragmentów miast, przywrócenie ich wartości historycznych, unowocześnienie zagospodarowania infrastrukturalnego sprzyjać będzie trwałej ochronie obiektów zabytkowych poprzez np. wprowadzenie do nich nowych funkcji społeczno-gospodarczych.

W ramach priorytetu 4 - Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego przewiduje się m.in. specjalistyczne systemy informatyczne dla wspierania działań w sferze edukacji, usług, administracji, zdrowia itp. Z pewnością bardzo przydatny w ochronie zabytków byłby zintegrowany system informatyczny dotyczący sfery ochrony środowiska kulturowego (inventaryzacja zabytków, charakterystyka i opisy poszczególnych obiektów, oferty sprzedaży, warunki konserwatorskie użytkowania itp.).

W samorządowej polityce ochrony dziedzictwa kulturowego coraz bardziej będzie następowało przeniesienie punktu ochrony pojedynczego obiektu lub zespołu na ochronę krajobrazu kulturowego, nawet ekosystemu kulturowego. W rezultacie nastąpi sprzężenie zwrotne pomiędzy zachowanym dziedzictwem kulturowym, a przyrodniczym pojmowanym jako system krajobrazowo-ekologiczny. Zabytki coraz częściej będą stawały się towarem, który trzeba będzie nie tylko reklamować, ale i sprzedawać klientom (proces tworzenia masowej turystyki kulturalnej zgodnie z wymogami UE).

Ocenia się, że w percepcji krajobrazu kulturowego i działalności kulturalnej na obszarze województwa w latach 2007 - 2013 będą dominować następujące postawy mieszkańców: **patrioty lokalnego** – identyfikującego się z małą ojczyzną, **gospodarza** – współodpowiedzialnego za wspólne miejsce, **właściciela** – odpowiedzialnego za własne

miejsce zamieszkania, **miłośnika** – zainteresowanego w ochronie i promocji walorów miejscowych, **turysty** – korzystającego z walorów regionalnych i lokalnych, w tym działalności kulturalnej, **przedsiębiorcy** – nawiązującego do miejscowych walorów krajobrazowych i wspierania działalności kulturalnej w tworzeniu charakterystycznego produktu lokalnego lub regionalnego, **profesjonalisty** – zajmującego się ochroną, kształtowaniem i rewitalizacją krajobrazu kulturowego, a także wspierania określonych form działalności kulturalnej celem poszerzenia aktywności społecznej, **środowisk opiniotwórczych** – wpływających na sposób percepcji innych obywateli w zakresie wspierania działalności na rzecz promocji środowiska historyczno-kulturowego regionu oraz cyklicznych imprez kulturalnych.

Realizując poszczególne zadania RPO województwie w latach 2007 – 2013 w kontekście przewidywanych oddziaływań na środowisko kulturowe, należy szczególnie zwrócić uwagę na:

- Ochronę istniejącego zasobu kulturowego ujętego w rejestrze WKZ, jako istotnego wyróżnika regionalnego,
- Szczególną ochronę i promocję obiektów będących na liście światowego dziedzictwa UNESCO, jako najbardziej rozpoznawalnych zabytków na świecie (Toruń),
- Ochronę i promocję obiektów będących na liście Pomników Historii Prezydenta RP, jako najbardziej rozpoznawalnych w Polsce zabytków, a zarazem tworzących najbardziej reprezentatywny zasób turystyczny Polski (Toruń, Biskupin, Chełmno, oraz obiekty czekające na nominację jak; Kanał Bydgoski, Ciechocinek).
- Wykorzystanie dóbr kultury w odkrywaniu i kształtowaniu tożsamości społeczności lokalnych, stanowiąc zarazem siłę motoryczną rozwoju regionalnego.
- Adaptację i dostosowanie sposobu użytkowania dóbr kultury do nowych wymagań obowiązujących w UE, co powinno być traktowane jako warunek ich przetrwania.
- Pielęgnowanie tradycji miejsca „małej ojczyzny” i zachowanych śladów tożsamości lokalnej, jako ważnego imperatywu wpływającego na rozwój regionalny poprzez takie cechy jak: przedsiębiorczość i kreatywność.
- Racjonalne kształtowanie i porządkowanie otaczającej przestrzeni publicznej,
- Preferowanie właściwych umiejętności skomercjalizowania tradycji i dziedzictwa dla potrzeb rozwoju lokalnego i regionalnego, a zwłaszcza tworzenia i promocji produktu turystycznego, oraz budowy jego marki.

- Konieczne jest wprowadzenie monitoringu (obserwacji) środowiska kulturowego w celu ułatwienia prognozowania zakresu zagrożeń, a w szczególności miejsc o szczególnym znaczeniu dla polskiego dziedzictwa kulturowego.

Uwagi końcowe: Z uwagi na charakter opracowania materiał informacyjny i diagnoza stanu dotycząca szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego i zabytków zawarta w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2007 – 2013 jest znacznie uproszczona. Nie oddaje w pełni zróżnicowania kulturowego województwa, jego specyfiki i możliwości rozwojowych w kontekście wymogów programowania UE. Wskazane jest, aby w ostatecznej wersji projektu RPO uwzględnić w szerszym kontekście uwarunkowania rozwoju związane z potrzebą ochrony środowiska kulturowego województwa.

4.6 Informacje nt. możliwych transgranicznych oddziaływań na środowisko

Z oceny obecnego stanu środowiska województwa kujawsko-pomorskiego wynika, że istniejące źródła zagrożeń (emisji) zlokalizowane na jego terenie nie mają zasięgu oddziaływania przekraczającego granice Polski. Położenie regionu wyklucza możliwość zaistnienia bezpośrednich oddziaływań o charakterze transgranicznym.

Analizowany projekt RPO nie zawiera rozwiązań wskazujących na możliwość zaistnienia transgranicznego oddziaływania na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy – Prawo ochrony środowiska (art. 52).

5 OCENA PROJEKTU RPO Z PUNKTU WIDZENIA MOŻLIWOŚCI OGRANICZENIA WPŁYWU NA ŚRODOWISKO

5.1 Ocena rozwiązań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektu RPO

Regionalny Program Operacyjny, jako element realizacji Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2020, koncentruje się na celach gospodarczych i społecznych. Zakłada jako cel główny **tworzenie warunków do poprawy konkurencyjności województwa oraz spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej jego obszaru**. W tak sformułowanym głównym celu Programu brak jest bezpośrednich odniesień do zasady rozwoju zrównoważonego przyjętej w Strategii Rozwoju Województwa, jednakże już w celach szczegółowych oraz niektórych priorytetach pojawiają się zapisy

wyraźnie wskazujące, że ten kierunek działań w RPO został uwzględniony. Jednym z pięciu celów szczegółowych jest bowiem **Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym**, a wśród priorytetów jeden (priorytet 2) przewiduje wyłącznie działania zmierzające do **zachowania i racjonalnego użytkowania środowiska**. Także w niektórych pozostałych priorytetach można znaleźć elementy działań „prośrodowiskowych”, bezpośrednio bądź pośrednio skutkujących efektami ekologicznymi. Już samo uznanie potrzeby poprawy stanu środowiska przyrodniczego za jedną z podstawowych przesłanek RPO oznacza przyjęcie kierunku na ograniczanie i minimalizację oddziaływań na środowisko jako warunku dalszego rozwoju gospodarczego regionu.

Realizacja Programu, obok zakładanych celów gospodarczych i społecznych, będzie się wiązać także z negatywnymi skutkami związanymi z konieczną ingerencją w środowisko poszczególnych inwestycji i przedsięwzięć. Ocenę przewidywanych oddziaływań w tym zakresie przedstawiono w rozdziale 4.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 nie zawiera wyodrębnionych rozwiązań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą przewidywanych negatywnych oddziaływań na środowisko związanych z jego realizacją. Stopień ogólności Programu, określającego jedynie kierunki rozwoju województwa i rodzaje działań w wybranych priorytetach, nie pozwalał na sformułowanie szczegółowych propozycji takich rozwiązań. Przewiduje się, że konkretne sposoby i metody zapobiegania, ograniczania lub kompensacji przyrodniczej przewidywanych negatywnych oddziaływań na środowisko pojawią się na etapie projektowania poszczególnych inwestycji i przedsięwzięć przewidzianych Programem.

Należy podkreślić, że RPO zawiera, w ramach priorytetu 2 – **Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska**, bardzo ważny kierunek działań, polegający na wsparciu koniecznych projektów w zakresie zachowania różnorodności gatunkowej i ochrony siedlisk przyrodniczych. Kierunek ten można zakwalifikować jako zapowiedź przyszłych działań mających na celu ograniczenie lub kompensację ewentualnych strat i zmian w środowisku przyrodniczym związanych z realizacją gospodarczych elementów Programu. *[Do wykorzystania są tu np. doświadczenia nabyte wcześniej przy realizacji dużych projektów drogowych w regionie (m.in. odcinka autostrady A1 Czerniewice – Lubicz), a dotyczące m.in. rozpoznania siedlisk gatunków roślin chronionych i przenoszenia całych ich zespołów na nowe stanowiska].*

Cały zakres priorytetu 2 nakierowany jest na uzyskanie pozytywnego efektu ekologicznego w postaci:

- zmniejszenia ilości ścieków nieczyszczonych trafiających do środowiska, poprzez budowę nowych oczyszczalni w średnich i małych aglomeracjach województwa (w przyjętym przedziale od 2 do 15 tys. RLM),
- zmniejszenia obciążenia środowiska odpadami, poprzez wspieranie systemu segregacji i recyklingu odpadów, a także w wyniku budowy nowych i modernizacji istniejących składowisk oraz likwidację istniejących składowisk o nieodpowiednim standardzie technicznym,
- ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza w wyniku modernizacji istniejących systemów energetycznych oraz wykorzystaniu nowoczesnych technologii i odnawialnych źródeł energii.

Bardzo ważny jest zakres działań nakierowanych na dostosowanie małych i średnich przedsiębiorstw do wymogów i standardów ochrony środowiska obowiązujących w sferze działalności gospodarczej. Przewidywane w tym priorytecie promowanie i wdrażanie nowych technik i technologii produkcji przyjaznych dla środowiska, efektywniejszych systemów gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, ochrony powietrza, sprawniejszych systemów zarządzania środowiskowego i monitoringu zakłada uzyskanie istotnego ograniczenia oddziaływań na środowisko ze strony istniejących i nowych podmiotów gospodarczych.

W priorytecie 1 – **Rozwój infrastruktury technicznej** przewiduje się m.in. działania polegające na budowie tras średnicowych i obejść drogowych (obwodnic) w miastach oraz rozbudowie miejskich systemów transportu publicznego (zbiorowego). Wszystko są to działania nakierowane na uzyskanie, poza zasadniczym celem poprawy infrastruktury transportowej, także efektu ekologicznego w postaci ograniczenia emisji hałasu i spalin, zmniejszenia uciążliwości transportu oraz efektu społecznego poprzez poprawę warunków życia i zdrowia mieszkańców w centrach miast, a także ochronę zabytkowych zespołów staromiejskich itp. Na podkreślenie zasługuje też zapis dotyczący budowy dróg pożarowych w lasach, co należy traktować jako działanie zapobiegające i ograniczające ewentualne straty w drzewostanie w wyniku pożaru.

W ramach priorytetu 6 – **Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy** przewiduje się m.in. wspieranie działań w zakresie odnowy zdegradowanych fragmentów miast i wsi, w tym terenów przemysłowych i powojennych. Opis priorytetu i wyszczególnione kategorie interwencji pozwalają przewidywać pozytywne

efekty środowiskowe planowanych działań, aczkolwiek niektóre z nich wiązać się będą z także z niekorzystnymi skutkami, obciążającymi środowisko (np. w wyniku rekultywacji i oczyszczania terenów przemysłowych i powojkowych mogą powstać odpady niebezpieczne, w tym odpady zawierające azbest z modernizowanych technicznie budynków wielkopłytowych, pokryć dachowych itp.).

Także w pozostałych priorytetach można znaleźć działania nakierowane na uzyskanie efektów mających wpływ na stan i ochronę środowiska przyrodniczego i kulturowego. W ramach priorytetu 4 – **Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego** wspierane będą działania m.in. zmierzające do budowy specjalistycznych systemów informacyjnych. Z pewnością jednym z nich może być system informacji o stanie środowiska, będący elementem realizacji dyrektywy UE o powszechnym dostępie do informacji o środowisku, a także ułatwiający podejmowanie szybkich decyzji gospodarczych, w szczególności dotyczących zaniechania działań (lub ich modyfikacji) powodujących negatywne skutki przyrodnicze.

W prioryecie 5 – **Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw** przewidziano ważny kierunek działań polegający na certyfikacji wytwarzanych produktów i usług, a także certyfikacji bezpieczeństwa i higieny procesów produkcyjnych oraz organizacji i zarządzania. Optymalizacja procesów produkcyjnych i ich certyfikacja jest bardzo skutecznym sposobem ochrony środowiska w trakcie działalności gospodarczej. Pozwala bowiem na uzyskanie oszczędności w zużyciu surowców i materiałów (ma to przełożenie na ochronę i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych), prowadzenie procesów produkcyjnych zgodnie z wymogami odpowiednich przepisów i norm dot. ochrony środowiska, a także wytwarzanie bezpiecznych dla ludzi i środowiska wyrobów. Działanie to zawiera w sobie wszystkie elementy rozwiązań mających na celu zapobieganie i ograniczanie negatywnych skutków dla środowiska.

Oceniając projekt RPO jako całość należy stwierdzić, że uwzględnia on zasadę rozwoju zrównoważonego jako jedną z przesłanek planowanych działań, aczkolwiek wskazanym byłoby podkreślenie tego założenia w sformułowaniu celu głównego.

5.2 Propozycje rozwiązań alternatywnych w stosunku do przewidywanych w projekcie wraz z uzasadnieniem ich wyboru

Projekt RPO przewiduje szereg działań o charakterze „prośrodowiskowym”, których realizacja przyniesie w efekcie ograniczenie lub zmniejszenie oddziaływania na środowisko związanego z planowanym rozwojem gospodarczym. Większość zapisów Programu, zarówno dotyczących bezpośrednio priorytetu 2 - Zachowanie i racjonalne użytkowania środowiska,

jak też priorytetów pozostałych (z wyjątkiem priorytetu 7 – Pomoc techniczna) stwarza możliwości uzyskania pozytywnych efektów środowiskowych.

Przy tak dużym stopniu ogólności trudno jest określić propozycje rozwiązań alternatywnych, bowiem w Programie ujęte są tylko kierunki działań, a nie konkretne rozwiązania, których celem byłoby zapobieganie, ograniczanie lub kompensacja przyrodnicza niekorzystnych zmian i oddziaływań.

Oceniając Program z punktu widzenia przewidywanych ekologicznych skutków jego realizacji należy stwierdzić, że przy zdecydowanym ukierunkowaniu na rozwój gospodarczy i społeczny zawiera on także działania zmierzające do minimalizacji negatywnych oddziaływań, ochrony zasobów środowiska poprzez jego racjonalne użytkowanie, a także propozycje wsparcia projektów w zakresie zachowania różnorodności gatunkowej i ochrony siedlisk, co należy traktować jako gotowość podjęcia ewentualnych działań ochronnych i kompensujących ewentualne straty.

Konieczne jest podkreślenie w Programie potrzeby zachowania ekologicznej spójności systemu obszarów chronionych w województwie, w tym szczególnie obszarów objętych siecią NATURA 2000, oraz uznanie ograniczeń tam występujących jako istotnych uwarunkowań rozwoju. Liczne planowane działania, szczególnie w zakresie infrastruktury technicznej, takie jak: drogi, mosty, czy przedsięwzięcia dotyczące gospodarki wodnej (zbiorniki retencyjne, systemy melioracyjne) mogą mieć znaczący wpływ na stan tych obszarów, ich ciągłość i „drożność” ekologiczną. Mogą mieć istotny wpływ na chronione siedliska i rzadkie gatunki roślin oraz warunki bytowania zwierząt. Inwestycje z tej grupy powinny być projektowane i realizowane pod szczególnym nadzorem specjalistów i naukowców oraz szeroko konsultowane ze społeczeństwem, w tym przedstawicielami organizacji ekologicznych. Należy też programowo założyć konieczność rekompensowania strat przyrodniczych spowodowanych realizacją gospodarczych elementów RPO.

Istotnym ogniwem możliwych działań ochronnych na terenach przyrodniczo „wrażliwych” mogą być działania przewidziane w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich. W ramach jednego z priorytetów tego Planu, którym jest trwały i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem aspektów środowiskowych, przewidziano wdrożenie tzw. **programów rolno-środowiskowych**. Programy te zakładają m.in. istotne zmniejszenie zużycia nawozów sztucznych, przejście na bardziej ekstensywne formy upraw, zmniejszenie intensywności hodowli, stosowanie metod gospodarowania zgodnych z wymogami ochrony środowiska.

6 UWAGI I WNIOSKI KOŃCOWE

6.1 Wnioski i zalecenia dot. realizacji RPO

Biorąc pod uwagę przewidywane znaczące ekologiczne skutki zaplanowanych w RPO działań i jednocześnie wysoką wrażliwość środowiska przyrodniczego na wszelkie działania gospodarcze, uznaje się za konieczne respektowanie w trakcie realizacji Programu ogólnej zasady rozwoju zrównoważonego zapisanej w polityce ekologicznej państwa i strategii rozwoju województwa, a w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, w tym na obszary NATURA 2000, stosowania pełnej procedury oceny skutków ich realizacji na środowisko. Podejmując realizację poszczególnych działań i zadań, w szczególności w zakresie infrastruktury technicznej, należy dokonać pełnego rozpoznania warunków środowiskowych i dostosować projektowane rozwiązania do wymogów ochrony środowiska obowiązujących na danym terenie. Szczególnej uwagi ze strony realizatorów Programu wymagać będą przedsięwzięcia realizowane na obszarach chronionych; dotyczy to zwłaszcza inwestycji liniowych (drogi, linie energetyczne, gazociągi, itp.), których przebieg może zakłócić ciągłość ekologicznych „korytarzy”, utrudnić migrację fauny, zmienić stosunki wodne, negatywnie wpłynąć na zachowanie bioróżnorodności terenu.

Przy planowaniu nowych inwestycji liniowych, w szczególności dróg, wskazane jest omijanie (w miarę możliwości) obszarów cennych przyrodniczo, a przy modernizacji istniejących odcinków unikanie wycinki drzew przydrożnych i ogólnie ograniczanie ingerencji w ekosystemy przyległych terenów. Proponuje się, aby w planach ochrony terenów cennych przyrodniczo (parki krajobrazowe, obszary NATURA 2000) uwzględnić problem rozwoju i modernizacji sieci drogowej oraz pozostałych instalacji infrastrukturalnych, w sposób zapewniający zachowanie wartości przyrodniczej terenu.

Przy realizacji RPO, w kontekście ochrony środowiska, wskazane jest nawiązanie współpracy z województwami ościennymi obejmującej m.in.: uzgodnienie planowanych zamierzeń na terenach przygranicznych i o znaczeniu ponadregionalnym, wymianę informacji o stanie środowiska, wspólne ustalenie planów ochrony dla terenów i obiektów chronionej przyrody położonych na pograniczu województw.

Ważnym aspektem realizacji „prośrodowiskowych” działań zawartych w Programie RPO będzie edukacja ekologiczna społeczeństwa. Przekonanie o potrzebie stosowania w każdym działaniu gospodarczym zasady rozwoju zrównoważonego oraz świadomość planowanych do uzyskania celów Programu, w szczególności w zakresie zachowania i racjonalnego użytkowania środowiska, decydować będzie o skali uzyskanych efektów

ekologicznych w ramach RPO. Proponuje się zatem dodać do priorytetów: 3 – Rozwój infrastruktury społecznej i 4 - Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, zapisy mówiące o rozwoju metod i infrastruktury służącej edukacji ekologicznej oraz wykorzystaniu specjalistycznych systemów informatycznych do monitorowania stanu środowiska i szerokiej wymiany informacji w tym zakresie.

Konieczne jest też, aby realizacja Programu podlegała okresowemu monitorowaniu, nie tylko w zakresie wskaźników gospodarczych i społecznych zawartych w projekcie RPO, lecz także w większym zakresie wskaźników środowiskowych. Propozycje dot. monitoringu zmian w środowisku zawarto poniżej (6.2).

6.2 Propozycje dot. monitorowania zmian w środowisku

Istotnym elementem procesu wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego będzie kontrola realizacji założonych w nim celów, m.in. poprzez monitorowanie uzyskanych efektów ekologicznych oraz zmian w stanie środowiska.

Ocenie efektywności działań na rzecz ochrony środowiska w ramach realizowanego Programu RPO służyć może system pomiarów i ocen stanu środowiska objęty państwowym monitoringiem środowiska, którego podstawowym zadaniem jest dostarczanie informacji o aktualnym stanie środowiska i stopniu zanieczyszczenia jego poszczególnych komponentów, w tym w szczególności w zakresie:

- zmian stanu czystości wód,
- poziomu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego,
- tła akustycznego,
- poziomu promieniowania elektromagnetycznego,
- gospodarowania odpadami.

System ten uzupełniają branżowe podsystemy monitorujące stan zasobów przyrodniczych (np. monitoring lasów, gleb); należałoby poszerzyć ten zakres o badanie zmian zachodzących na cennych przyrodniczo obszarach.

Miernikami w zakresie oceny efektów ekologicznych, społecznych, w tym dotyczących zdrowia ludzi, powinny być ponadto:

- wielkość uzyskiwanych efektów ekologicznych, wyrażona w ilości oczyszczonych ścieków, ilości odpadów poddanych unieszkodliwieniu, ilości emitowanych zanieczyszczeń do powietrza poddanych oczyszczaniu, itp.

- zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód, poprawę jakości wód płynących, stojących i wód podziemnych, poprawa jakości wody do picia,
- zmniejszenie uciążliwości hałasu, przede wszystkim poziomu hałasu na granicy obiektów przemysłowych oraz hałasu wzdłuż tras komunikacyjnych,
- zmniejszenie zużycia energii, surowców i materiałów na jednostkę produkcji oraz zmniejszenie całkowitych przepływów materiałowych w gospodarce,
- zmniejszenie tempa przyrostu obszarów wyłączanych z rolniczego i leśnego użytkowania dla potrzeb innych sektorów produkcji i usług materialnych,
- zmniejszenie ilości wytwarzanych i składowanych odpadów,
- ograniczenie degradacji gleb, zmniejszenie powierzchni obszarów zdegradowanych na terenach poprzemysłowych i terenach po byłych bazach wojsk, w tym likwidacja starych składowisk odpadów, ograniczenie pogarszania się jakości środowiska w jednostkach osadniczych i powstrzymanie procesów degradacji zabytków kultury,
- wzrost lesistości, rozszerzenie renaturalizacji obszarów leśnych oraz wzrost zapasu i przyrost masy drzewnej, a także utrzymanie poziomu różnorodności biologicznej ekosystemów leśnych i poprawa stanu zdrowotności lasów,
- udział energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych,
- poprawa stanu zdrowia obywateli, mierzona przy pomocy takich mierników jak długość życia, spadek umieralności niemowląt, spadek zachorowalności,
- spadek liczby wypadków i kolizji drogowych oraz ich ofiar,
- coroczny przyrost miejsc pracy w wyniku realizacji przedsięwzięć ochrony środowiska.

7 STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Prognoza oddziaływania na środowisko jest jednym z podstawowych dokumentów niezbędnych w procedurze postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko planów i programów przewidzianego w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U.nr 62, poz.627, z późniejszymi zmianami). Zgodnie z przywołaną ustawą (art. 41) organ administracji opracowujący projekty polityk, strategii, planów lub programów sporządza prognozę oddziaływania na środowisko, której zadaniem jest ocena środowiskowych skutków realizacji przewidzianych programem zamierzeń.

Prognozę oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 sporządzono na podstawie

wstępnego projektu RPO – wersja IV zatwierdzonego przez Zarząd Województwa w dniu 29.06.2006 r.

Opis projektu RPO

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 jest elementem realizacji Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2020, w zakresie polityki wzrostu konkurencyjności i wyrównywania szans rozwojowych. Program zakłada realizację 5 celów szczegółowych: 1. Poprawa infrastruktury technicznej i społecznej regionu, 2. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym, 3. Zwiększenie zdolności regionu do stosowania technik informacyjnych i komunikacyjnych, 4. Zwiększenie konkurencyjności gospodarki regionu, 5. Ożywienie społeczno-gospodarcze obszarów zdegradowanych. Wynikają one ze strategii rozwoju województwa, ale również z konieczności uwzględniania celów rozwojowych Unii Europejskiej zapisanych w Polityce spójności wspierającej wzrost gospodarczy i zatrudnienie.

Zakresy działań dla realizacji celów programu wyznaczane są przy uwzględnieniu odnośnych działań w programach sektorowych, w szczególności SPO **Infrastruktura i Środowisko** a także SPO **Rozwój Rolnictwa i Obszarów Wiejskich**. Wymienione programy horyzontalne w skali kraju oferują komplementarne działania, zwłaszcza w odniesieniu do środowiska przyrodniczego.

Strategia realizacji programu RPO zawiera 6 priorytetów, głównych kierunków działań oraz priorytet techniczny, zawierający działania związane bezpośrednio z jego wdrażaniem. Priorytet 1 **„Rozwój infrastruktury technicznej”** zamierzone działania ukierunkowuje na poprawę zagospodarowania regionu w infrastrukturę techniczną, przede wszystkim związaną z transportem (drogowym, kolejowym, lotniczym, żegluga śródlądową), ale również w ograniczonym stopniu w infrastrukturę energetyczną (elektryczną, gazową), a także wyposażenie w tę infrastrukturę terenów inwestycyjnych ważnych dla rozwoju regionu. Spodziewane efekty jego realizacji zakładają: zwiększenie spójności wewnętrznej regionu i lepszą jego dostępność zewnętrzną, polepszenie stanu technicznego dróg, poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego, wzrost inwestycji kreujących nowe miejsca pracy, podwyższenie jakości systemu energetycznego na obszarach wiejskich.

Priorytet 2 **„Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska”** skupia działania zamierzone na poprawę jakości środowiska przyrodniczego, racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych oraz kształtowanie i ochronę najcenniejszych obszarów dla polepszenia

warunków życia mieszkańców, stanowienia korzystnych warunków dla rozwoju gospodarki. Spodziewane efekty realizacji działań zamierzonych w ramach tego priorytetu to: poprawa stanu środowiska regionu (wód, gleby, powietrza, środowiska akustycznego), zmniejszenie zagrożeń naturalnych, przede wszystkim zagrożeń powodzią w dolinach i suszą na użytkach rolnych, zwiększenie udziału energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych, ograniczenia niekorzystnych oddziaływań przedsiębiorstw, aktywności gospodarczej na środowisko.

Priorytet 3 **„Rozwój infrastruktury społecznej”** proponuje działania ukierunkowane na poprawę jakości i dostępności usług społecznych w następstwie inwestycji w infrastrukturę społeczną. Zakłada się, że realizacja działań w ramach tego priorytetu zaowocuje lepszą jakością świadczonych usług, zwłaszcza w sferze usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, usług turystycznych.

Priorytet 4 **„Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego”** zawiera działania ukierunkowane na zapewnienie powszechnego dostępu do szerokopasmowej sieci informatycznej, światowych zasobów informacji, usług dostępnych za pośrednictwem sieci. Wśród spodziewanych efektów realizacji tego priorytetu wymieniane są: wyposażenie regionu w infrastrukturę telekomunikacyjną zapewniającą jego pełną łączność ze światem (za pośrednictwem internetu), rozwój usług publicznych świadczonych za pośrednictwem sieci, rozwój działalności gospodarczych wykorzystujących sieć szerokopasmową.

Priorytet 5 **„Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw”** ukierunkowany jest na tworzenie warunków wzrostu ich konkurencyjności. Jego realizacja winna skutkować: wzrostem liczby podmiotów gospodarczych i zatrudnienia, rozwojem środowiska biznesu w miastach powiatowych województwa, modernizacją procesów technologicznych, struktur organizacyjnych i systemów zarządzania w przedsiębiorstwach, większym wkładem regionalnego sektora badań naukowych w rozwój gospodarki, powiększeniem oferty markowych towarów i usług.

Priorytet 6 **„Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy”** skupia działania ukierunkowane na odnowę społeczno-gospodarczą zdegradowanych części miast i innych obszarów jak terenów po przemysłowych i po wojskowych. Oczekuje się, że działania w ramach tego priorytetu zahamują postęp degradacji społeczno-gospodarczej, urbanistyczno-architektonicznej i dewastacji środowiska przyrodniczego terenów, na których tego rodzaju procesy występują. Planowa rewitalizacja zdegradowanych terenów winna je ożywiać gospodarczo, poprawiać warunki życia ludności, zwiększać ich atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną.

Analiza i ocena stanu środowiska w województwie, w tym przewidywanych oddziaływań wynikających z realizacji RPO

Województwo kujawsko-pomorskie mimo rolniczego charakteru odznacza się wysokimi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi. Obszar regionu przecina dolina Wisły, która stanowi korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym. Poza tym znajdują się tu ważne dla funkcjonowania przyrody korytarze ekologiczne o znaczenie krajowym np. dolina Brdy, dolina Drwęcy i dolina Noteci. Ważnym zasobem przyrodniczym są urodzajne gleby, w tym czarne ziemi Kujaw należą do najurodzajniejszych w kraju. Na obszarze województwa lasy zajmują 23,1% powierzchni. Rozmieszczone są bardzo nierównomiernie. Znajdują się przede wszystkim w północno-zachodniej i północno-wschodniej części regionu oraz wzdłuż doliny Wisły. W północno-zachodniej części województwa leży jeden z największych w kraju zwartych kompleksów leśnych - Bory Tucholskie. O wysokich walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych świadczy fakt, że około 31% powierzchni stanowią obszary chronione, w tym 95 rezerwatów przyrody, 9 parków krajobrazowych, 31 obszarów chronionego krajobrazu i 5 obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000.

Stan środowiska regionu powoli lecz trwale poprawia się. W ostatnich latach zanotowano poprawiający się stan powietrza atmosferycznego oraz wód powierzchniowych. Problemem ekologicznym, który w coraz większym stopniu negatywnie wpływa na środowisko, w tym zdrowie ludzi jest hałas – głównie komunikacyjny.

Brak realizacji celów zawartych w projekcie Regionalnego Programu Operacyjnego, a tym samym odstępianie od realizacji projektów odnoszących się do poszczególnych priorytetów może spowodować znaczące pogorszenie stanu środowiska regionu. Brak zrealizowanych inwestycji preekologicznych o znaczeniu regionalnym, w tym unowocześnianie infrastruktury komunalnej, nie pozwoliłoby na poprawę walorów środowiska i poprawę warunków życia mieszkańców, co w konsekwencji bardzo utrudniłoby lub wręcz uniemożliwiłoby realizację celu głównego i celów szczegółowych ocenianego Programu. Odstąpienie od realizacji tych celów spowoduje zarówno pogorszenie stanu środowiska regionu, jak i warunków życia jego mieszkańców. Zaniechanie realizacji planowanych działań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej może prowadzić do wystąpienia niekorzystnych zmian w zakresie środowiska wodnego. W razie odstąpienia od dalszych działań bądź spowolnienia realizacji systemów oczyszczania ścieków wraz z rozwiązywaniem problemu zanieczyszczeń obszarowych nastąpiłoby najprawdopodobniej pogorszenie się stanu jakości wód powierzchniowych: jezior i rzek. Odstąpienie od przebudowy dróg

wojewódzkich powodowałyby dalsze uciążliwości w komunikacji między większymi ośrodkami sieci osadniczej, w tym miastami powiatowymi i siedzibami gmin.

Wpływ realizacji RPO na środowisko kulturowe (zabytki)

Na bogate zasoby kulturowego dziedzictwa obszaru obecnego województwa kujawsko-pomorskiego składają się liczne zabytki architektury i budownictwa, cmentarze, parki, zabytki techniki i stanowiska archeologiczne. Realizacja RPO będzie wpływać na szeroko pojęte środowisko kulturowe i stan zachowania zabytków. Istotnym jest to, aby ich ochronę pojmować nie tylko na orzekaniu ich zabytkowego charakteru i wpisywaniu do rejestrów, ale także zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek ich wartości, na udaremnianiu ich niszczenia, zniekształcenia, niewłaściwego użytkowania, na umożliwianiu ich naukowego badania i dokumentacji. Szczególne znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturowego mają działania przewidziane w priorytecie 1 – Rozwój infrastruktury technicznej, priorytecie 3 – Rozwój infrastruktury społecznej oraz priorytecie 6 – Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy. Przewidziana w priorytecie 1 budowa i modernizacja dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, a w szczególności budowa tras średnicowych w miastach i obwodnic sprzyjać będzie ochronie zabytków, bowiem dzisiaj przez wiele cennych staromiejskich zespołów zabytkowej zabudowy miast przebiegają trasy komunikacyjne i główne drogi. Działania priorytetu 3 i 6 przyniosą bezpośrednie w tej dziedzinie efekty, bowiem nakierowane będą m.in. na poprawę stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych (priorytet 3) oraz odnowę zdegradowanych fragmentów miast i przywracanie im wartości historycznych (priorytet 6).

Ocena rozwiązań zawartych w projekcie RPO z punktu widzenia wpływu na środowisko

Realizacja Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 wiązać się będzie nie tylko efektami gospodarczymi i społecznymi, na które jest ukierunkowany, ale także ze skutkami w środowisku przyrodniczym. Zdecydowane oddziaływania i bezpośrednie skutki środowiskowe wiązać się będą z planowanymi działaniami w ramach priorytetu 1. „Rozwój infrastruktury technicznej”, priorytetu 2. „Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska przyrodniczego” oraz priorytetu 6. „Wspieranie przemian w miastach i obszarach wymagających odnowy” i może prowadzić do znacznych oddziaływań na środowisko.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 – 2013 nie zawiera wyodrębnionych rozwiązań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą przewidywanych negatywnych oddziaływań na środowisko

związanych z jego realizacją. Stopień ogólności Programu, określającego jedynie kierunki rozwoju województwa i rodzaje działań w wybranych priorytetach, nie pozwalał na sformułowanie szczegółowych propozycji takich rozwiązań. Przewiduje się, że konkretne sposoby i metody zapobiegania, ograniczania lub kompensacji przyrodniczej przewidywanych negatywnych oddziaływań na środowisko pojawią się na etapie projektowania poszczególnych inwestycji i przedsięwzięć przewidzianych Programem.

Należy podkreślić, że RPO zawiera, w ramach priorytetu 2 – **Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska**, bardzo ważny kierunek działań, polegający na wsparciu koniecznych projektów w zakresie zachowania różnorodności gatunkowej i ochrony siedlisk przyrodniczych. Kierunek ten można zakwalifikować jako zapowiedź przyszłych działań mających na celu ograniczenie lub kompensację ewentualnych strat i zmian w środowisku przyrodniczym związanych z realizacją gospodarczych elementów Programu. Cały zakres priorytetu 2 nakierowany jest na uzyskanie pozytywnego efektu ekologicznego w postaci:

- zmniejszenia ilości ścieków nieczyszczonych trafiających do środowiska, poprzez budowę nowych oczyszczalni w średnich i małych aglomeracjach województwa:
Efektem rzeczowym, tego działania będzie wybudowanie do roku 2010 sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w 11 miejscowościach, a efektem ekologicznym objęcie oczyszczaniem ok. 12 tys. m³ ścieków na dobę. W następnych latach (do 2014/15) KPOŚK przewiduje budowę kolejnych 8 nowych i modernizację 16 istniejących oczyszczalni ścieków, z planowanym uzyskaniem efektu ekologicznego ok. 18,5 tys. m³/d oczyszczonych ścieków (efekt ten podano, bowiem wymienione systemy oczyszczania ścieków realizowane będą w dużej mierze w latach objętych RPO).
- zmniejszenia obciążenia środowiska odpadami, poprzez wspieranie systemu segregacji i recyklingu odpadów, a także w wyniku budowy nowych i modernizacji istniejących składowisk oraz likwidację istniejących składowisk o nieodpowiednim standardzie technicznym,;
Wspierane będą przede wszystkim te projekty z zakresu rekultywacji składowisk, które zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko-Pomorskiego (2003 r.) powinny być zamknięte do końca 2009 roku. Takich obiektów jest w województwie 38, w tym m.in. międzygminne w Bydgoszczy, Służewie, Zakurzewie, Rozwarzynie i Puszczy Miejskiej. Do roku 2012 przewidywane jest zakończenie eksploatacji kolejnych 10 składowisk.

- ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza w wyniku modernizacji istniejących systemów energetycznych oraz wykorzystaniu nowoczesnych technologii i odnawialnych źródeł energii:
Wspierane będą projekty dot. rozwoju i modernizacji systemów (źródła i sieci) infrastruktury ciepłej wykorzystujących nowoczesne, energooszczędne urządzenia i technologie
- realizacji inwestycji dla utrzymywania w sprawności funkcjonalnej urządzeń i obiektów ograniczających wystąpienie powodzi, w tym regulacja cieków wodnych, budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych:
Wsparcie uzyskają również projekty powodujące zwiększenia zasobów dyspozycyjnych wody, a w szczególności na obszarach, gdzie występuje jej duży deficyt dla gospodarki rolnej.
- wsparcia przedsięwzięć inwestycyjnych w małych i średnich przedsiębiorstwach zakresie ich dostosowania do wymogów ochrony środowiska, w tym m.in. w zakresie monitoringu środowiskowego, systemów zarządzania środowiskiem, gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, ochrony powietrza oraz wdrażania technik przyjaznych dla środowiska.
- wspierania projektów i inwestycyjnych związanych z produkcją energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych (siła wiatru, energia słoneczna, energia geotermalna, biomasa, małe elektrownie wodne).

Bardzo ważny jest zakres działań nakierowanych na dostosowanie małych i średnich przedsiębiorstw do wymogów i standardów ochrony środowiska obowiązujących w sferze działalności gospodarczej. Przewidywane w tym priorytecie promowanie i wdrażanie nowych technik i technologii produkcji przyjaznych dla środowiska, efektywniejszych systemów gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, ochrony powietrza, sprawniejszych systemów zarządzania środowiskowego i monitoringu zakłada uzyskanie istotnego ograniczenia oddziaływań na środowisko ze strony istniejących i nowych podmiotów gospodarczych.

W priorytecie 1 – **Rozwój infrastruktury technicznej** przewiduje się m.in. działania polegające na budowie tras średnicowych i obejść drogowych (obwodnic) w miastach oraz rozbudowie miejskich systemów transportu publicznego (zbiorowego). Wszystko są to działania nakierowane na uzyskanie, poza zasadniczym celem poprawy infrastruktury transportowej, także efektu ekologicznego w postaci ograniczenia emisji hałasu i spalin, zmniejszenia uciążliwości transportu oraz efektu społecznego poprzez poprawę warunków

życia i zdrowia mieszkańców w centrach miast, a także ochronę zabytkowych zespołów staromiejskich itp. Na podkreślenie zasługuje też zapis dotyczący budowy dróg pożarowych w lasach, co należy traktować jako działanie zapobiegające i ograniczające ewentualne straty w drzewostanie w wyniku pożaru.

W ramach priorytetu 6 – **Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy** przewiduje się m.in. wspieranie działań w zakresie odnowy zdegradowanych fragmentów miast i wsi, w tym terenów przemysłowych i powojkowych. Opis priorytetu i wyszczególnione kategorie interwencji pozwalają przewidywać pozytywne efekty środowiskowe planowanych działań, aczkolwiek niektóre z nich wiązać się będą z także z niekorzystnymi skutkami, obciążającymi środowisko (np. w wyniku rekultywacji i oczyszczania terenów przemysłowych i powojkowych mogą powstać odpady niebezpieczne, w tym odpady zawierające azbest z modernizowanych technicznie budynków wielkopłytowych, pokryć dachowych itp.).

Także w pozostałych priorytetach można znaleźć działania nakierowane na uzyskanie efektów mających wpływ na stan i ochronę środowiska przyrodniczego i kulturowego. W ramach priorytetu 4 – **Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego** wspierane będą działania m.in. zmierzające do budowy specjalistycznych systemów informacyjnych. Z pewnością jednym z nich może być system informacji o stanie środowiska, będący elementem realizacji dyrektywy UE o powszechnym dostępie do informacji o środowisku, a także ułatwiający podejmowanie szybkich decyzji gospodarczych, w szczególności dotyczących zaniechania działań (lub ich modyfikacji) powodujących negatywne skutki przyrodnicze.

W priorytecie 5 – **Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw** przewidziano ważny kierunek działań polegający na certyfikacji wytwarzanych produktów i usług, a także certyfikacji bezpieczeństwa i higieny procesów produkcyjnych oraz organizacji i zarządzania. Optymalizacja procesów produkcyjnych i ich certyfikacja jest bardzo skutecznym sposobem ochrony środowiska w trakcie działalności gospodarczej. Pozwala bowiem na uzyskanie oszczędności w zużyciu surowców i materiałów (ma to przełożenie na ochronę i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych), prowadzenie procesów produkcyjnych zgodnie z wymogami odpowiednich przepisów i norm dot. ochrony środowiska, a także wytwarzanie bezpiecznych dla ludzi i środowiska wyrobów. Działanie to zawiera w sobie wszystkie elementy rozwiązań mających na celu zapobieganie i ograniczanie negatywnych skutków dla środowiska.

Ocena końcowa, wnioski - Oceniając projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 jako całość należy stwierdzić, że uwzględnia on zasadę rozwoju zrównoważonego jako jedną z przesłanek planowanych działań, aczkolwiek wskazanym byłoby podkreślenie tego założenia w sformułowaniu celu głównego. Realizacja RPO wiązać się będzie nie tylko efektami gospodarczymi i społecznymi, na które jest ukierunkowany, ale także ze skutkami w środowisku przyrodniczym. Zawarte w projekcie cele szczegółowe i priorytety oraz określone działania wskazują, że realizacja Programu może i powinna odbywać się w sposób ograniczający lub zapobiegający negatywnym skutkom środowiskowym planowanego rozwoju gospodarczego.

Podejmując realizację poszczególnych działań i zadań, w szczególności w zakresie infrastruktury technicznej, należy dokonać pełnego rozpoznania warunków środowiskowych i dostosować projektowane rozwiązania do wymogów ochrony środowiska obowiązujących na danym terenie. Szczególnej uwagi ze strony realizatorów Programu wymagać będą przedsięwzięcia realizowane na obszarach chronionych; dotyczy to zwłaszcza inwestycji liniowych (drogi, linie energetyczne, gazociągi, itp.), których przebieg może zakłócić ciągłość ekologicznych „korytarzy”, utrudnić migrację fauny, zmienić stosunki wodne, negatywnie wpłynąć na zachowanie bioróżnorodności terenu.

Przy planowaniu nowych inwestycji liniowych, w szczególności dróg, wskazane jest omijanie (w miarę możliwości) obszarów cennych przyrodniczo, a przy modernizacji istniejących odcinków unikanie wycinki drzew przydrożnych i ogólnie ograniczanie ingerencji w ekosystemy przyległych terenów. Proponuje się, aby w planach ochrony terenów cennych przyrodniczo (parki krajobrazowe, obszary NATURA 2000) uwzględnić problem rozwoju i modernizacji sieci drogowej oraz pozostałych instalacji infrastrukturalnych, w sposób zapewniający zachowanie wartości przyrodniczej terenu.

Przy realizacji RPO, w kontekście ochrony środowiska, wskazane jest nawiązanie współpracy z województwami ościennymi obejmującej m.in.: uzgodnienie planowanych zamierzeń na terenach przygranicznych i o znaczeniu ponadregionalnym, wymianę informacji o stanie środowiska, wspólne ustalenie planów ochrony dla terenów i obiektów chronionej przyrody położonych na pograniczu województw.

Ważnym aspektem realizacji „prośrodowiskowych” działań zawartych w Programie RPO będzie edukacja ekologiczna społeczeństwa. Przekonanie o potrzebie stosowania w każdym działaniu gospodarczym zasady rozwoju zrównoważonego oraz świadomość planowanych do uzyskania celów Programu, w szczególności w zakresie zachowania i racjonalnego użytkowania środowiska, decydować będzie o skali uzyskanych efektów

ekologicznych w ramach RPO. Proponuje się zatem dodać do priorytetów: 3 – Rozwój infrastruktury społecznej i 4 - Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, zapisy mówiące o rozwoju metod i infrastruktury służącej edukacji ekologicznej oraz wykorzystaniu specjalistycznych systemów informatycznych do monitorowania stanu środowiska i szerokiej wymiany informacji w tym zakresie.

Konieczne jest też, aby realizacja Programu podlegała okresowemu monitorowaniu, nie tylko w zakresie wskaźników gospodarczych i społecznych zawartych w projekcie RPO, lecz także w większym zakresie wskaźników środowiskowych.